

KRES.

Leposloven in znanstven list.



Leto IV.

V Celoveci, 1. Julija 1884.

Štev. 7.

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal Anton Koder. *

Deseto poglavje.

„Piše liste, da povelje,
Nest' je reče v tri dežele:
V Štajersko, Koroško, Kranjsko.“

Narodna.

Čuti ni bilo po zadnji veselici pri begu Gubci v Stubici glasú o kmetskeji nezadovoljnosti na Hrvatskem. Naravno je bilo poslednje. Izselili so se po javnem uporu proti grajščaku Tahju največjavnejši kmetje iz dežele, ali bolj rečeno, umaknoli so se pretečej kazni svetovne pravice. K temu je pripomogel mnogo ali največ tudi beg Gubec. Porabil je ves svoj upliv pri vladi in plemenitaštvu ter opisal zadnje dogodke v smislu, da nimajo oni nikakoršne veljave, češ da so le izjava nekterih zapeljanih lahkomišljencev, ki iščejo v javnosti svoj osebni dobiček.

Rada je verjela vlada temu tolmačenju deželnih socijalnih razmer in to tem bolj, ker si je bila v svesti mnogih napak v deželnej administraciji. Prepričana je bila tudi o marsikterej krivici učinjenej po vse-mogočnih plemenitaših; ali postavno postopati proti njim ni si ona upala, ker jih je potrebovala v dnevih sile proti zvonanjemu sovražniku.

Tako stališče je bilo kakor navlašč stvarjeno za toliko brezskrbnejše delovanje ustašev za izvršitev svojega previsoko stavljenega smotra. Poslednje delo je kmetskim upornikom mnogo olajšal tudi ne baš za upor primerni letni čas. Huda zima, kakoršna se ni pomnila že davno, pričela se je tedaj. In ravno to priliko uporabili so naši kmetje.

Prepotovali so poslanci znanih voditeljev vso Hrvatsko, Kranjsko in spodnje Štajersko. Navduševali so povsod z enako krutostjo tlačeno kmetstvo za lastno moč; kajti le ona je zmožna rešiti jih večnega robstva, a tuje pomoči jim ni upati od nikoder. Verovali so radi kmetje vabljivim

besedam. Kot svoje odrešitelje pozdravljali so povsod kmetske poslance. Prisegali so jim svojo pomoč do zadnje kaplje krvi. Pripenjali so „zimzelen“ na klobuke in bele križe na prsi ter sami razširjevali veselo novico v najbolj skrajno kočo zagorskih vasij.

Take so bile razmere na Hrvaškem in v sosednih okrajih Štajerskega in Kranjskega o božiči leta 1572. Od dne do dne zoril je bolje črtež kmetskega triumvirata in vršile so se zá-nj obile priprave. Le najmanjšega zvonanjega uzroka bilo je še potreba, in zakurile bi se bile po holmih in višinah pripravljene gromade za boj stare pravde. Poslednji uzrok pospešilo je sledeče.

Svest si je bil Ilija Gregorič ne baš povoljnega razmerja s svojimi zavezniki, osobito zaradi dvoumnega vedenja vrhovnega voditelja bega Gubca. Ceniti je tudi dobro vedel načrtano velikansko podvzetje, ki rodi v najboljšem slučaju primeren sad, v srednjem in nesrečnem pa pogin vsem udeležnikom. Urediti je torej hotel svoje rodbinske in osebne razmere ter opominjal k temu tudi svoja tovariša Guzetiča in Pasanea. Ko navede pri tem govorico na svojo mlado hčer Jelo, ki je takoj zapuščena od vsega sveta, če se utegne pripetiti nesreča očetu in njenemu ženinu, pride mu Guzetič tako rekóč sredi pota nasproti menéč, da hoče, če je to očetova želja, uresničiti tudi pred podvzetjem svojo častno besedo.

Iz srca je bila poslednja misel vzeta Iliji in jako tolažilna zá-nj. Odrekati ne morejo v najslabšem slučaju vdovi upornika vsaj eden del premoženja njegovega, in Guzetičevo premoženje ni bilo baš majhno.

Jela je postala tedaj nevesta, predno bi si bila sama to mogla domišljevati. Zaraditega so se jele pripravljati videzno nepomenljive, a vendar velike priprave za bodočo poroko. Poslednje pa se ni zgodilo brez posebnih uzrokov. Ilijeva in Guzetičeva dobro premišljena politika je določevala tu. S sijajno poroko enega najbolj sumljivih kmetov pokazati se je hotelo vladi in plemenitaštvu, da je na krivem potu po svojih ovadnih. Kdor ima v mislih uporne ideje, ne išče v novo stvarjenem rodbinskem življenji najhujšega naravnega nasprotstva svojej lastnej sreči.

Srečna je bila misel nujne Guzetičeve poroke in tako pomirovalna, da so zmajevali skrivni uporniki z glavami in čudéč se popraševali: Čemu baš sedaj ženitovanje, ki nas oškoduje za najbolj pogumnega zaveznika. Služiti dvojnej ljubezni v viharnih dnevih, to ni lahka stvar. Skrbeti je moral Guzetič tedaj, da se ne razširijo preveč take slabe misli med narodom. Zaraditega je pospešil ženitovanjske priprave in razposlal okrožnico, v kateri se naznanja, da je prvi večer po Guzetičevjé poroki čas splošnega vstanka in da naznanijo kresovi, ki se tedaj po višinah videzno zažgó v znamenje vesele poroke, bližajoči se trenotek boja pravice nad krivico.

Ta okrožnica ni bila popolnoma resnična. Določilo se je namreč tajno, da se izogne slovesnost vsakej javnej radovednosti, naj se praznuje poroka v ožjem popolno rodbinskem krogu dva dni pred javno razglašenim obrokom.

Poslednja prememba ženitovanjskega programa je bila znana le Pasancu in nekterim osebnim prijateljem Ilije in ženina Guzetića. Niti begu Gubcu se ni poročalo o tem iz znanega uzroka; kajti on je javno izrekel svojo nevoljo zoper ženitovanje v takem trenutku, ki zahteva ves pozor za preimnitne javne zadeve. A naši znanci so se motili o tajnosti bodoče poroke. Preveč se je zanimal beg Gubec za krasno hčer svojega bojnega poveljnika, da bi ne bil zvedel te pomenljive in nerazumne premembe. Maščevati se je hotel nad to neodkritosrčnostjo svojih zaveznikov in brez najmanjšega suma prečrtati njih skrivni račun. Povabil je namreč šest dni pred javno določeno ali štiri dni pred tajno zagotovljeno poroko, in sicer videzno, kakor da bi ne imel najmanjšega pojma o poslednjem, Ilijo Gregoriča, Guzetića in Pasanca v noči na svoj dom k zadnjemu odločilnemu posvetovanju.

Ko se triumvirji ondi točno zberó s svojim izbranim vojskovodjo in izvoljenimi stotniki, opominja jih Gubec še edna pot k vztrajnosti, pogumu in k pokorščini v vseh vojnih zadevah. Posvetuje se tudi še edenkrat ves vojni črtež, ki smo ga objavili v prejšnjih poglavjih. S posebno zadovoljnostjo pa se v zboru konstatuje, da se je povoljno posrečilo utihotapljenje orožja in izvrstna razdelitev med kmetstvo v posameznih okrajih. Ni je namreč skoro večje vasi ob hrvatskeje meji, kjer bi ne bila pravilno oborožena najmanj četrtina vsega moštva, ostali del pa z domačim orodjem vsake vrste, s sekirami, vilami, kiji, lopatami itd. Konečno omenja Gubec še javnih znamenj občnega vstanka. On opominja, naj se strogo ne zanašajo na določeni čas v noči od zadnjega prosinca do prvega svečana; kajti poročila, ki jih ima on od svojih prijateljev iz Zagreba, govoré jasno, da sumi vlada o njihovih namerah, in kmetstvo ni varno, da ga, predno si domišlja, ne prehití nasprotna moč.

V potrdilo izgovorjenega opominjevanja prečita Gubecov tajnik Igo Jurič pismo iz Zagreba, v katerem se naznanja, da se ondi opazuje ne navadna vladina delavnost in skrb za javni mir in da je napovedano pomnoženje ondotne vojaške posadke.

„Iz teh veljavnih uzrokov opozorujem vas, prijatelji,“ nadaljuje Gubec, „da se ne zanašate na strogo določeno uro. Prvi kres, ki se zakuri na višini ob kranjsko-hrvatskeje meji, naznani nam jasno, da zgrabimo vsi brez izjeme za orožje. Osobito vidva podpoveljnika in častnika, prijatelja Guzetić in Pasanec, ki imata voditi najbolj skrajni upor na Kranjskem in na hrvatsko-štajerskeje zemlji, ne zamudita trenutka! Hitita brez odlašanja na svoje mesto! Preimniten je vajin nalog in

odločilen v vsem podvzetji. Ako hočemo, da se kakor blisk razširi upor črez tri dežele, zanetiti ga moramo skoro v enem trenutku na treh skrajnih mejah.“

Takova so bila priporočila in povelja prvomestnikova. Z navdušenjem so jih pozdravili zbrani možje in obljubivši potem, da jim ostanejo zvesti povsod in v vsakem položaji, so se razšli. — Zadovoljen je bil beg Gubec s svojim poveljem in z udanostjo svojih zaveznikov. In kakor da bi se hotel dejanski prepričati o njihovej zanesljivosti, vprašal je tajnika Juriča, ki je bil edini ostal pri svojem poveljniku:

„Kdaj praznuje prijatelj Guzetič poroko z Iljevo hčerjo?“

„Devetindvajsetega prosinca,“ odgovori tajnik čudéc se, da se zanima Gubec za sploh znane zadeve.

„In kdaj počí vstanek?“ vpraša beg dalje.

„Zadnjega prosinca,“ glasi se zopet odgovor.

„Pisar vzemi pero in napiši deset povelj našim deseterim paznikom na višinah ob hrvatskeji, kranjskeji in štajerskeji zemlji, kterim je naročeno zakuriti zadnji dan v meseci ondi pripravljene gromade, naj izvršijo ta ukaz dva dni in eno noč prej, t. j. osemindvajsetega prosinca.“

Čudil se je skrivaje tajnik temu nepričakovanemu povelju, a ugovarjati si ni upal strogim in odločnim besedam svojega gospoda. Napisal je deset povelj ter jih izročil vrhovnemu poveljniku.

Ko se je pa pozneje z njim posvetoval Gubec, po kakovem potu bi se najhitreje in varno odposlala ta povelja, spozabil se je tako daleč, da si je upal dvomiti o ugodnem njihovem uspehu, ker je bil vstanek že določen na zadujo noč v meseci.

„Praznovati moramo primerno poroko svojega zaveznika,“ odgovori Gubec in pristavi smehljuje potem:

„Prijatelj, kako morem poslednje storiti spodobnejše, nego če mu prižgemo po gorah ogromne kresove ter mu zadoné zvonovi po treh deželah? Ker se ne morem osebno udeležiti te velike slavnosti, saj se niti vabljeni nismo, dvignoti hočemo njemu na čast v noči poprej najmanj dvajset tisoč mož, ki mu bodo vriskali k veselej poroki in srečnej naši zmagi.“

Uganil je tajnik Jurič, kam merijo Gubčeve besede, in spoznal je veliki razpor med njim in Guzetičem. V istej priči pa mu je tudi zasvetila sebična misel v glavi, ktero je že davno gojil. Namerjaval je že v začetku povzdignoti se od prostega tajnika do uplívnega triumvira, ako se posreči razpor v sedanjej zvezi. Poslednji pa je bil v sedanjih razmerah neizogibljiv. Lepo mesto se bode izpraznilo o prvej priliki. Zaraditega

je naposled odobral Gubčev izpremembo v načrtu in pristavil sam, kako neprijetna ali celó pogubna more biti baš v zadnjem najbolj važnem času Guzetičeva poroka. Najbolje bi bilo, ako bi se mogla skrivaje zaprečiti ter odložiti za srečnejšo dobo po slavnej zmagi.

Razsvetlil se je pri zadnjih besedah Gubčev sicer temni obraz v znamenje, da so mu one bile govorjene iz srca. A odkriti pa vendar ni hotel svojega veselja tovarišu, temveč je le pristavil:

„V resnici hasnilo bi občnej stvari, ko bi se posrečilo poslednje preprečiti. Ali jaz nočem podajati k temu svoje roke, kajti uračunilo bi se mi lahko v ljubosunje. Pospesiti sem hotel le za dva dni naš načrt, da se toliko lažje vzdrami vstaja pod krilom veličastne poroke našega zaveznika.“

Dobro je umel tajnik, kako nejasni in brez vse logike so Gubčevi dokazi. Sklenol je zaraditega jih še bolje uporabiti v svojo korist.

„Nepopolna so zadnja povelja, slavni beg, če hočemo zaprečiti brez dvoma škodljivo poroko junaškega triumvira,“ nadaljuje tajnik z naglasom. Določeno je namreč zakuriti ondi ustaške gromade osemindvajsetega dne, a sedemindvajsetega se vrši poroka. Če hočemo, da ni zastoj odposlano povelje, izpremeniti moramo datum in postaviti vá-nje sedemindvajseti dan prosinca.“

„Ni mogoče! To je goljufivo!“ vzklikne zdajci iznenadjen Gubec. „Poročalo se mi je natančno po dobro plačanih poročnikih, da se vrši poroka tajno osemindvajsetega in zdaj —.“

„Odkrije ubogi tajnik vso goljufijo in govori resnico o zadnji zadevi,“ nadaljuje Jurič nekončani Gubčev stavek.

„Ti me ne goljufaš, Jurič?“ vpraša resno še eden pot Gubec.“

„To ni moja navada. Tú je pismeno vabilo nekemu Guzetičevemu sorodniku, ki je prišlo po naključji meni v roke!“

Izgovorivši poda tajnik povabilo tovarišu.

„Res je torej, ognuoti se hočejo Gubca in skrivaje praznovati ta praznik, kterega si je želel njihov poveljnik in rešitelj iz neizmerne bede,“ pravi polglasno Gubec samemu sebi. „Napravil si meni veliko uslugo, Jurič, in vsej našej stvari. Ne pozabim ti tvojih zaslug,“ nadaljuje nató Gubec in ukaže izpremeniti nasvetovani obrok v prejšnjih poveljih.

Uro pozneje v večernem mraku pa so že drvili Gubčevi hlapci na brzih konjih na kranjsko in štajersko zemljo s povelji, da zaplamté prej, ko je komu v mislih, kresovi na višavah, in ti naj ločijo dve srečni senci v blagor — nesrečne domovine.

Ednajsto poglavje.

Ne združenja, ločitve zdaj so časi.

Prešeren.

Bilo je sedemindvajsetega prosinca l. 1573. dva dni pred javno naznanjeno poroko triumnvira Guzetiča z Ilijevo hčerjo in štiri dni pred določenim uporom hrvatskih in slovenskih kmetov. Pri Pasanci v Brežicah so bili zbrani najboljši Ilijevi in Guzetičevi prijatelji, da praznujejo v veselem krogu zadnji večer pred poroko Jele Gregoričeve. Slovesen in vesel bi bil imel biti isti pomenljivi večer, a bil je nenavadno resnoben.

Preblizu je bil trenotek velikih in osodepolnih dogodkov, za katerih nasledke ni vedel nikdo med njimi. Ali znali so pač dobro možje, da ni vse med voditelji, kakor bi lahko bilo. Posebno Gubčevo postopanje dozdevalo se jim je zadnji čas nekako neodločno in preveč samostavno. Tudi poročila o izdaji zarote in o naredbah deželne vlade videla so se popolno brez uzroka. Glavni vojni poveljnik Ilija sam in njegov bodoči zet pa sta pogosto sama jasno izgovorila, da bode na vsak način kmetški blagor veliko žrtev zahteval.

Med tem ko se je isti večer v glavnej družini napijalo vojnej sreči in sreči novega zakonskega para, sedela je v stranskej sobici mlada nevesta uredujoča svoja poročna krila. Pri tem gotovo najbolj zanimivem poslu v ženskem življenji postala je Ilijeva hči pogostoma ter si lice z rokama zakrila. Ko bi ne bile pri takej priliki izmed prstov solze pritekale in padale na nežno nevestino lepoticje, sodili bi, da se ustavlja prevelikej sreči tresoča njena roka.

Pogosto so klicali zbrani prijatelji nevesto v svojo družčino, a izgovarjala se je vedno, da jej ne pripuščajo nujna dela, ki morajo biti še nocoj izgotovljena. A poslednje ni bilo rés, temveč deklice ni mikala svatovska družba, kajti v njej je manjkalo ženina samega. Odšel je bil zgodaj zjutraj v oddaljen okraj, a vrnil se še ni z mrakom.

Stoprav po dolgem trudu posrečilo se je slepemu Marku Gregoriču izvabiti svojo vnukinjo v svatovsko družbo. Kmalu potem pa pride tudi ženin Guzetič domú. Zdravica za zdravico oživi polagoma goste. V vinskem veselji pa izrazi marsikteri znanec, ki mu ne pripuščajo resne okoliščine udeležiti se jutranje slovesnosti, željo, da bi videl rad že nocoj nevesto v poročnem krilu. Ker je bila že pozna ura in se je imela vršiti poroka zgodaj v cerkvi bližnje soseske, nakiti se kmalu potem nevesta z nevestnim kinčem.

Nekaj nepopisljivo tragičnega je bilo izraženo na njenem lici, ko stopi Jela poleg slepega Marka k svojim gostom ter se zahvaljuje za prijaznost, s katero so jo počastili. Ginljiv je bil govor slepega Marka,

v katerem se je poslavljajal potém od svoje vnukinje, želée jej v družbi ljubljenega moža vesele svobodne dni, katerih ni sam poznal v življenji.

„In ée zapusti zadnja sreča naše pravično orožje in pade zadnji mož za svobodo našega ljudstva, potém, preljubo moje dete, vrneš se k meni. Vodiš me od sela do sela slepega deda, ki hoče opevati v otožnih pesnih togo svojega naroda. Vsaka kočá, kjer bije najbolj kamenito srce, bode se rada odpírala nesrečnej nevesti in njenemu spremljevalcu.“

Solze so zabliščale gostom v očeh pri teh tako pomenljivih — pro-roških besedah.

Nató so se jeli odpravljati bolj oddaljeni gostje k odhodu, a kar na enkrat prihití prvi stražnik, ki je imel paziti na hrvatskem pogorji, ali se ne prikaže morda nenadoma kres v daljavi, in ta naznani sedaj, da se bliža nevarnost; kajti gromade žaré ob štajersko-hrvatskej meji.

Jedva je izgovoril prvi poslanec svoje naročilo, že priteče drugi in tretji z enako novico od kranjsko-hrvatske meje. Izenadile so te novice zbrane goste in verovati jim niso s prva hoteli nekteri izmed njih.

Še predno je bilo končano posvetovanje o nenadnem vstanku, prihití tajnik Igo Jurič naznanjujée svojemu poveljniku Iliji, naj odrine brez zamude proti Brežicam; kajti počil je vstanek na Hrvatskem že minolo popoldne. Enako zapoveduje beg Gubec triumviru Pasanecu, a Guzetič naj začasno odloži svoje ženitovanje, da ne pohušuje prebivalstva.

Preresne so bile poslednje besede, da bi bil še mogel kdo dvomiti o njihovej resnici. In ko bi bilo tudi poslednje mogoče, prepričala bi ga bila kmalu potém po brezštevilih kresovih kakor dan razsvetljena noč, da vstaja po gorah in dolinah stoletja tlačeno ljudstvo in dviga orožje za svobodo in staro pravdo. Malo trenotkov pozneje oglasé se zvonovi okrog in okrog. Strelí se razlegajo. Krik in hrup zbirajočih se prebivalcev iz sosednih vasij pa pričuje dovolj, da je napočila doba, ko se drobé po stoletnej krivici kovane spones nesrečnega kmetstva.

Prazno je bilo Pasančevo poslopje, ko je vzhajalo solnce drugo jutro izza gorice. K poroki se niso odpeljali veseli svatje. Skrito orožje šel je bil vsak iskat izmed njih. Ljubezen do domovine nadkriljuje osebne zveze. Nenadno je bila vržena baklja upora med razburjeno kmetstvo ob kranjsko-hrvatskej meji, ki je pričakovalo stoprav dva dni pozneje, devetindvajsetega prosinca, odločnih znamenj raz naznanjenih višin.

Posrečil pa se je po tem potu eden oseben namen. Preprečila se je bila s tem Guzetičeva poroka, kajti prevelik rodoljub bil je poslednji, da bi ne bil daroval občnemu pridu lastnih želj. Poslovil se je še isto noč od svoje neveste ter hitel v krški okraj, kjer mu je bil odločen delokrog.

Drugi ali prav za prav glavni namen pa se ni bil pospešil po prazgodnjem vstanku.

Preveč so se zanašali kmetje na prvič določeni dan. Povrh pa je še bila oznanjena slovesna poroka njihovega voditelja Guzetiča dva dni pred splošnim vstankom. Smatrala je torej precejšnja množica prižgane kresove kot znamenje občne radosti in častitanja mlademu triumviru. Stoprav oborožene čete, ki so se jele zbirati po vaseh, dokazale so nesrečno zмотo.

Dva cela dneva, in to je pomenljiv čas, bila sta tako rekóč izgubljena v občnej zmešnjavi. Še le devetindvajsetega prosinca uredil se je vstanek. Od tega dne se more tedaj govoriti o zadnji kmetjski vojski, in poslednji dan računati tudi svetovna zgodovina kot začetek zadnje „seljačke bune“ za staro pravdo.

Poslednjega nereda v ustaškej organizaciji veselil se je menda edini tajnik Jurič. Hitel je po izročnem poročilu nemudoma k begu Gubcu v Stubico ter mu hotel naznaniti, koliko neodločnosti je našel pri voditeljih. Le na račun poslednjih se mora uštevati nesreča, ki zadene lahko zaraditega vse podvzetje. Treba ni bilo hoditi tajniku črez kranjsko-hrvatsko mejo. Srečal je že na kranjskih tleh svojega gospoda bega Gubca z malim spremstvom in sicer v položaji, ki je bil bolj begu podoben nego hoji v zmagepoln boj za narodove svetinje.

„Kako si opravil svoj posel in kakove so naše zadeve?“ vpraša nevoljno Gubec svojega tajnika, beróč mu že na obrazu, da se ne sme nadejati posebno ugodnih poročil.

„Vse je v neredu. Svoje glavnost vlada pri kmetstvu, neodločnost pri voditeljih. Prezgodnji vstanek je zmotil vsem glave,“ odgovori ponižno, tajnik dobro vedóč, da more to koristiti le njegovej lastnej osebi.

V srce je zbudlo bega to poročilo, in molóč je jezdil dalje s svojim spremstvom, le tajniku je namignol, naj se mu pridruži.

„Ali imaš zagotovilo, da so zaprli vojaki vse ceste iz Zagreba in da je zadušen po izdaji ves vstanek na Hrvatskem?“ vpraša potém enega izmed spremljajočih ga kmetov, ki je prihitel po stranskem potu od hrvatske meje, kamor je bil poslan, da pregleda ondotni položaj.

„Vračati se ne smemo, slavni beg. Pač vstajajo posamezne vasi na hrvatskej zemlji, a zaprta so jim pota v Zagreb, kjer so si hotele s silo pridobiti orožje.“

„Poskusimo torej svojo srečo na Kranjskem. Ako zmagamo tú, braniti se nam dolgo ne more gospoda na Hrvatskem,“ odgovori ponosno Gubec in daje daljna povelja svojim spremljevalcem.

„Na Ilijo in Guzetiča pazi! Povšeči mi nista poslednja dva že dolgo časa ne. Na svojo roko bi rada delala érteže,“ pravi potém tajniku Juriču in pristavi: „Zastonj se ne trudiš, če imaš oči na pravem mestu. Prvo častno mesto, ki bi se utegnolo izprazniti v našem triumviratu, bode tvoje. Jaz potrebujem zanesljivih in zvedenih svetovalecev, a ne priprostega kmetstva.“

Prijahal je pri teh besedah tajnik Jurič bližje k svojemu gospodu in zašepetal mu nekaj skrivnostnega na uho.

„Ni mogoče! To je izdaja in nesramnost!“ vzklikol je Gubec razjarjen nató in ga vpraša:

„Kje si čul o tem črteži? Nemogoč ni, a predrzen je. Sam peklenšček ga je skoval v svojo lastno pogubo.“

„Nič sile, nič prenagljenja, samo mirnega opazovanja in nekaj samostalnosti je potreba, in ujame se ptiček, če je v resnici kukavica, v svojo lastno zanjko,“ prigovarja tajnik begu in pomirjuje njegov srd.

„Drugače ne morem. Odvzeti mu moram že v začetku vrhovno poveljstvo ter ju razdvojiti. Ko vidita, da se strinja v meni glavna moč, spoznata sama, da sta na krivem potu. Vrneta se ali . . . pogineta na njem. — Jaz si umijem nedolžne roke.“ Tako je govoril beg in nenadna otožnost zalila mu je srce.

„Dozdeva se mi, da se nam podirajo lastni gradovi nad glavo, da nas pelje vsaka stopinja korak dalje v labirint, ktereга izhod nam je neznan.“ govori polglasno beg nató. „Prepozno je, zdaj ni vrnitve več,“ nadaljuje sam seboj. „Prokleta častilakomnost, ki razdiraš najlepše vezi bratoljubja in ljubezni, najslajšo in najbolj tolažilno ljubezen do naroda svojega in do domovine!“

A kakor da bi se bil zopet opogumil, pristavi potém: „Čemu kes v trenutku, ko ni še vse izgubljeno. Obžaluje naj nekdo drug, da je uničil svojo lastno srečo, begu Gubcu tega ni potreba. Če ga goljufajo tudi vsi visokoleteči sklepi, eden se mu je posrečil: Razdril je zvezo nekoga, ki se je bil prezgodaj obrnul z zaničevanjem od njegove poštene ponudbe.“

Molčé se je pomikala potém bojna četa, kakor da bi bilo znano najzadnjemu jezdecu, kakove resne misli se vzbujajo v duši njihovega poveljnika. Stoprav, ko se v daljavi prikažejo obrisi krškega mesta, ustavi se zopet Gubec in pravi:

„Tovariši, ondi bode zbrana, predno zatone štirikrat solnce, moja vojska in ob krškem ozidji se oslavi kmetska čast na veke, ali pa — pogine sleherni naš mož, ki je prisegel zvestobo do zadnjega vzdihljeja.“

(Dalje pride.)

Mrtvemu ptiču.

Mirno spava pred menoj
 Dobe mlade drag poslānec,
 Duše mōje mali znānec,
 Mirno spava ptiček moj!
 Čez goré, kipéče, silne,
 Čez vodé, zemljó rosilne,
 Čez poljá in lege rajске,
 Čez vasi in hiše grajske
 Létel je tá ptiček moj.
 Oj le spavaj mali znānec,
 Ti spomlādnuh sap poslānec,
 Oj le spavaj pred menoj! . . .
 Nov nam kras je spet zacvetel
 In domóv si ti priletel,
 Ptiček moj, domóv, domóv!
 Tam na drevja hiši varni
 Sevita se tisóé cvetóv,
 Tam divjal nikdar vihár ni,
 Tam si gnezdo svóje pletel,
 Tam postavil dom si nov!
 Cvet nam pač objémlje svet,
 Toda kaj ti bude cvet?
 Spāvaj le! . . . Na tvójem domi
 Vgasnil ti je žar očesca
 Mili mili ptiček moj!
 A ko zrém te pred seboj
 V krili várnega drevéscā,
 Selza porosi okó mi
 V duši pa drvé mi dvomi! . . .
 Srečen pač si ptiček ti —
 Sred vihárja in šumenja
 Našel si kotiček ti!
 Toda jaz? — — Tam góri spénja
 Jasno se nebó svetló,
 Góri vlada Bog življenja!
 On edino, on samó
 Vé, kje bitje meni jenja,
 Kje zapró se tó okó! . . .
 Oj le spavaj pred menoj
 Dobe mlade drag poslānec,
 Duše mōje mali znānec,
 Oj le spavaj, ptiček moj! . . .

A. Funtek.

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjavec.*

18. Bore kmetič.

Cew tédra je na twacz bív
 U zbóto je damú pršù,
 Še j' dacija napovédana
 Oj dacija gwavnà stibrá!
 Krajcerja mo je zmánjkowz.
 Takó je djaw borè kmetič.
 Gospódr sojno žwáhtlino:
 A ga mž bote sénkalt?
 A ga mž bote mérkalt?
 Takó je djaw žwáhtlín gospóth:
 Na bom ga wótu sénkalt.
 Tud ga nam ótu mérkalt,
 Vrzíte v ječo kmétriča
 De s' bo zasúžu krajcer sam.
 Še vjamejo mž kmétriča,
 Še vržejo mž v jéčo ga.
 Gospóth pa je pozabu za-nj,

Vob letz se je spovnu na-nj.
 Takó je hwaftcam sojzlm djaw:
 Pejté mž brš po kmétriča.
 Še se vzignejo jzln grejò
 U tranno ječo pridejo;
 Pa v ječ' drujga nřé ni
 Křt same bele stír kosti.
 Še mo povédát pridejo,
 De v ječ' drujga na vídijo
 Křt same bele stír kosti.
 Takó se je vstrašu gospóth
 De mo je pádwa žlica 'z rók
 Žlica iz rok, slopédřz z nóg.
 Takó je djaw žwáhtlín gospóth:
 O krajcer krajcer mejřln dnár,
 Bom mogu datž dušo zá-nj!

19. Katrinčica.

Fantje se vkupej zbírajo
 De bž rajje začénjalt.
 Pa niso križa stářlřz.
 K njim se j' prdružu jen star mož
 Ta starž mož hudobřján.
 Tokó reče hudobřján:
 Gdo j' pa ta vél'čř rájovřz?
 Tokó so mo fantje reklř.
 Ta vél'čř rájovřz pr nas
 Je Anřřlř Anřřlř spanov sin
 Katrinčica j' pa rájovka.
 Tokó je reku starž mož
 Ta starž mož hudobřján:
 Po čim rajje predájete?
 Ené po zwatž běřlino,
 Ené po zwat' řměřlino.
 Daw jřm je bív en řúmen zwatž
 De bo rajow s Katrinčico.

Gđřz prvo vížo rájata
 Katrinčica tok govari:
 Kogá ste m' dalř rajovca,
 K' o kréřř rokavice jmá?
 Gđřz drugo vížo rájata,
 Katrinčica tok govari:
 Kogá ste m' dalř rájovca
 K' vročina taka vd njega gré
 De peče v moje me srécé?
 Gđřz treko vížo rájata
 Jo je prtisnu pretrdó:
 Katrinčica, pejděš z mřlno,
 Bova po řřklř rajowa
 Ker sř tok močřř wájena.
 Imelř bote vsř za vuk,
 K bote rajje začénjalt
 Jřm pa ne križa stářlřz.

20. Devica.

V kwóstr bŕ rada swa,
 Pa je prepozna zó
 Imam že dókej let,
 Eno mlŕnj k' tridesét.
 Črn flor kŕpiwa bom
 De ga nosiwa bom,
 Če na bo flór zadóst'
 Jáwa bom kúto nóst',
 Kúto nosiwa bom,
 Brúmlŕn žnéwa bom,

Zbráwa bom léŕŕk stan,
 Ni ga čez léŕŕk stan.
 Zbráwa bom ženŕna
 Jézŕša Kristŕša.
 Iméwa bom krancelj lep
 Zá me nej lévsŕ cvét,
 Krancelj je že spledèn
 Vrŕŕ je pozwačèn.
 Gdor ga prov držow bo.
 Mo ŕnkol žow na bo.

21. Plavar.

Sta Sava jŕn Drava
 Veličŕ vodé,
 Na morŕm prepwávat'
 Do ljub'ce sojé.

Bom prósu brodnárja
 Čez vél'če vodé
 De bó me prepéljow
 Do ljub'ce mojé.

Oh kaj mŕ je réku
 Ta šentan brodnár?
 Če ti pwávat' na znás
 Pa na hódŕ k njŕ vás.

Sŕm Savo sŕm Dravo
 Prepwávatŕ znow,
 Nej gorŕŕ deklé sŕm
 Za ljub'co stŕmow.

22. Godec kedar v svatih pogačo režejo.

Voča starašina
 Veliče skrbí ima:
 Von ima nožŕk vojstr
 Kŕ bo pogače mojstr.
 Rež'te jo na doje
 Dejtè goscam oboje,
 Rež'te jo na širje
 Vite de smo štirje,
 Rež'te jo pr pěti,
 Tisto dejte tėti,

Rež'te pr srdici,
 To dejtè držici.
 Ta žena je tok djáwa
 Kŕdr je moko sjáwa
 Je rekwa jŕn je djáwa,
 De bo vse góscam dáwa.
 Ta žena je tok djáwa
 Kŕdr je moko sjáwa,
 Je djáwa jŕn je rékwa
 De bo vse goscam spékwa.

Po dolgih letih!

Slika. Spisal + M. Tonejec-Samostal.

Pri bučelnaku pod nizkim robcem sedel je priletan mož ter gledal, kako so letele pridne živalice po paši in nosile iz cvetlice sladkega medú v lesna korita. Sam s sabo se je pogovarjal, ko ni imel družčine, in prižigal je večkrat pipico, ker mu je pogostoma ugasnola, kajti čedra ni dobro vlekla.

„Če bode tako vreme, kakor se je zdaj nastavilo, imele bi dobre biti letos. Škoda, da jih nisem več obdržal črez zimo. Ali kdo vé, kaj prinese prihodnje poletje, in pa še ker mi je lani hotelo strdi zmanjkovati; kupovati pa ne kaže, ker je tako trda za krajeerje.“

Mož vstane in gre na drugo plat bučelnjaka, da bi tam nekaj pogledal pri koritu, na katerem je bil sv. Šimen na končnici namalan. Zdelo se mu je, da tukaj ni nekaj prav. Ravno ko je prišel na ta konec, pa zagleda nekega človeka prihajati sèm od vasi po stezi. Bil mu je neznan, in čudno se mu je zdelo, kdo bi ga obiskal.

„Kdo neki pride, kaj hoče? Pa ne da bi bili kaki kupci na konje? To bi bilo ravno prav, morebiti bi se vendar kaj prodalo. Janez ima kobilo že dalje časa na prodaj, škoda da ga ni danes doma.“

Toda tujec ni bil kupec; star znanec, domačinec in prijatelj Tavelnov je bil v mladih letih.

„Dober dan, Jernej!“ nagovori mož bučelarja, ko pride bližje.

„Bog ga daj! Kaj bo dobrega? — Gotovo pri nas ni nikogar domá, je vse na polji, ker je mnogo dela. Jaz sem za varuha, toda moral sem k bučelam pogledati.“

„Ti me ne poznaš več, Jernej!“

„Ali bi te imel poznati?“

„Skupaj sva fantovala, ko sva doraščala.“

„To je pač dolgo, in človeka spomin zapušča; pa ne da bi bil Goličarjev,“ govori mož in sežeta si v roke.

„Res, ti si Tomaž, Bog te sprimi, kdo bi te bil pričakoval še kdaj! Koliko je že tega, kar so te vzeli!“

Ginena si držita suhe roke ter si gledata v rosne oči.

„Skoro nikogar več ne najdem fistih, ki so bili tačas, ko sem odhajal; samo kraj še poznam, človeka pa le malokterege, ker je vse izpremenjeno; izmed tistih, ki so bili moje starosti, jih je morebiti le še malo, mlajših pa ne poznavam.“

„Tudi ti si se ves predelal, zató te nisem mogel precej spoznati. Mislim sem, da so morebiti kaki konjski kupci, ko sem te od daleč videl

iti sèm po stezi, in to me je še bolj motilo, da te nisem spoznal. Kdaj si prišel?"

„Sinoči; spal sem na starem domu, kjer zdaj sin rajkega mojega starejšega brata gospodari. Tudi tu sem bil vsem tuj, ko sem prišel. Blaže je bil tačas še otrok, komaj kakih pet let, ko sem šel iz kraja; kako me hoče poznati, pravil mi je sinoči, ko smo sedeli daleč čez pol noči, ker je samo večkrat od svojih starišev slišal, da ima nekega strica na tujem, ki so ga v vojake vzeli in ga ni bilo več nazaj. Vsa družina me je prav prijazno sprejela, Blaže in žena njegova, in mislim, da bom lahko preživel še te dni, kolikor mi jih je odmerjenih, v miru in pokoju pri mladih sorodnikih.“

„Ni se ti bati hudega. Blaže je dober gospodar in jako prijazen mož, žena njegova pa izvrstna in postrežljiva gospodinja, kolikor njiju jaz poznam. Saj ne zaidem dostikrat na Trebune, ker mi je nekako od rok, čeravno je le kratek pot, a vendar vem, da boš zadovoljno preživel stare dni in da te bodo radi imeli pri Grivovei. Zdaj če te pogledam, Tomaž, pa vidim, da si še ves tisti, kakor si bil; oči, obraz in tudi hoja, vse ima še nekaj takega, da bi te bil imel spoznati. Se vé, leta so potegnola gube čez čelo in po licih, vendar kopita smo pa le še tistega, kterega smo bili, ko še nismo pasli bučel.“

„Lase nam je obelilo.“

„In pa še zeló, kolikor jih nam ni slana pobrala. Na jesen pač pada listje z drevja; kolikor ga ne izpade, pa ga pobeli sneg.“

„Taka je tudi pri nas, hočeš reči; starost ima svoje pravice, še celó košata lipa sredi vasi omaga in se mora udati teži bežečega časa.“

Starca sta se vsedla na klop in začela se pogovarjati o mladosti. Vesela sta bila eden drugega, tembolj ker sta bila skoro edina iz tistih časov, ko so Tomaža lovači v vojake tirali. Jernej je pa po očetu gospodarstvo prevzel, katero ima sedaj njegov sin. — Tomaževi stariši so nekoliko od Jernejevih imeli svoje domačijo. Starejši brat Tomažev jo je prevzel, še ko je bil ta domá. Dalje časa se je skrival po gozdih in se potikal po planinah Tomaž, in dostikrat mu je nesel njegov prijatelj Jernej hrano v goro, a vendar ga je dosegla na zadnje vojaška roka. Vzeli so ga in odvedli na tuje. Okoliščine so bile take, da je prišel še le zdaj na starost zopet v domači kraj. Čeravno so bili prvi časi hudi, godilo se mu je pozneje bolje in ko ni bil več vojak, si je še celó prihranil toliko, da se mu ni bilo bati pomanjkanja, ako pride zopet domú, kjer je imel še na hiši tudi nekoliko dote pripisane. Dolgo je služil pri nekem gospodu za voznika, pozneje je imel v hiši lahka dela, ali na zadnje se ga je polotila zopet želja, da bi šel v domovino.

Jernej, ki je dolgo časa kmetaril in po starih šegah njive oral, sejal žito, živino redil in delavce plačeval, ob nedeljah v cerkev pa tudi

popoldne v gostilno hodil, izročil je gospodarstvo, kakoršno je prevzel, svojemu sinu in jel bučele pasti. Tako so mu tekli dnevi, ko si je grel stare kosti pred malim bučelnjakom na lesenej klopici ali na zelenej trati in gobo na kamenji kresal ter duhan v lesenej pipi zažigal, naglo da sam ni vedel, kam so prešli in kako. Jezil se v svojem življenji nikdar ni veliko, še manj pa zdaj na stare dni; le ako mu je kak roj ušel, da ga ni mogel usaditi, bil je nekoliko nevoljen, vendar tudi to je potrpel. „Bodo pa še rojile,“ dejal je, če se mu je prigodilo, da ni mogel spraviti kakega rojčca v korito. Bučelaril je bolj za kratek čas, kakor za zaslužek; tudi se ni toliko spreumel na bučelarijo kakor drugi njegovi tovariši, ki se ukvarjajo od mladega z bučelorejo. A toliko je vendar vsako leto pridelal strdi, da je v jeseni, ko je bučele klal, mogel otrokom medicine nakuhati, kar so je spiti mogli na tisti dan, ko je mečkal strd. Otroci in on, vsi so se veselili tistega časa, ko se bučele podrezujejo.

„Vidiš,“ pravi Jernej, „gospodarstvo sem izročil sinu, že dolgo sem za starega pri hiši; kôt sem si izgovoril in ne smem reči, da bi se mi slabo godilo. Še mi ni bilo žal, da sem Janezu dal. Precej, ko mi je rajnka umrla, in tega bo že o št. Lorenci deset let, izročil sem sinu vse. Pa povej mi, kako se ti je godilo na tujem? Dosti si prestal jeli? Tuji kruh je trd, in tuje duri so težke, kakor ljudje pravijo.“

„Veš, dobro in slabo; posebno prvi čas mi je bilo hudo. Najbolj pa me je dolgečas lomil po domu; taka tuga se me je polotila včasih, da sem mislil, umreti moram, ako se ne preobrne; in dolgo je šlo tako.“

„Pa še na Mareto si mislil gotovo, ki sta si bila tako prijatelja. Zdaj je tudi že rajnka, Bog jej daj dobro! Grozno te je rada imela in dosti je prelila solz, ko te ni bilo več.“

„Verujem, saj sem jo tudi jaz ljubil; in to mi je delalo še največje križe, da je pozabiti nisem mogel. Še zdaj, ko sem taka-le stara grča, se je večkrat in rad spominjam. Najhujše mi je bilo, da se nisem mogel posloviti od nje, ko so me gnali kakor malopridnega človeka mimo rojstne hiše.“

„Da, da, to so bili čudni časi. Veš, Mareta te je pač rada imela; saj bi se bila večkrat lahko in dobro omožila, pa se ni hotela, in vedno je bila bolj žalostna kot vesela, od kar so te odvedli!“

„Je pač moralo tako biti. Skoro se mi zdi, da je kakor bi bila osoda človeku že naprej odločila in odmerila svoje dobro ali slabo; kajti dostikrat je rés tako, da si ne moremo pomagati, če bi si tudi še tako prizadevali. Saj sem se jaz vendar prikrival in prikrival, a na zadnje so me vendar zgrabili, in sicer v takem kraji in ob takem času, ko se je bilo najmanj bati. Saj veš, neko nedeljo je bilo, ravno okoli Malega Šmarna. Na Slemenicah sem bil, šest nas je bilo skrivačev. Drugi so šli vsak k svojim, jaz pa sem ostal v kolibi. Dež je šel; kdo bi bil mislil,

da bi prišla patrola? Tako brez skrbi sem ležal v pogradi na slami, kakor otrok v zibeli, kar zagledam pred vratoci velikega črnega psa. Skočil sem, da bi zbežal v pečine, ki se vlečejo prek Spreteče in kjer smo bili večkrat poskriti v njih votlinah, ali prepozno je bilo. Zgrabili so me, še predno sem bil deset korakov od podstrešja. Pobil me je nekdo po tleh in zvezan sem bil, še predno sem se pobral od tal. Hvala Bogu, da je vse minolo! Zdaj ti bom pomagal bučele pasti, pa strd mečkati, kar je nama bodo nanosile.“

„Veš kaj, Tomaž, veselo pa je le bilo, ko smo bili še mladi; zdaj mi pride še marsikaj na misel, kar smo skupaj doživeli, ko smo še bili otroci in pozneje, ko smo jeli ob sobotah po noči okrog letati. Ravno taki smo bili, če hočemo po pravici govoriti, kakor je zdaj mladi svet. Razposajeni in včasih vseh muh polni. Vem, da ti je še v spominu, kako smo hodili na farovški vrt v jeseni nad sadje, kako smo drli enkrat z drevja, ko nas je hlapec, tisti stari Juri, ki je samo na eno oko videl, prišel podit. Še zdaj vem, kako je revoč za nami dirjal, in na enkrat mu je sveta zmanjkalo pod nogami, ko je prišel tja do prazne apnenice, in ležal je na trebuhu notri v vodi, ki se je bila prej nabrala, ko je deževalo. Mi pa smo bežali na vse vetrove, da ni bilo ne nas, ne sadja, kar smo ga potrgali.“

„Da ti še take reči pomniš!“

„Kar tako mimogredé mi pride včasih kaj takega na misel.“

„Meni pa je najbolj ostalo v spominu,“ govori stari vojak, „kar smo na paši preživeli, ko smo hiše in gradove zidali, ako nas ni veselilo svinjke ali koze bití. Ali veš še, kake hiše in grajščine sva imela vsako spomlad gore na Posekališči, ko sva bila pri živini, ki nama je vsak dan drugam v škodo uhajala. Ti si bil mojster in ukazoval si, ko sem jaz kamenje nosil. Ti si ga kopal in trgal iz tal, jaz pa sem ga spravljaj na prostor, kjer sva potem poslopje postavila. Vrt je bil okrog hiše, ki sva jo naredila; drevesa so rastle; to je bilo resje, ki sva ga nataknila v tla ob cesti in okrog dvorišča. Cesta je bila z drobnim peskom posuta, in kebre sva imela za konje, ki so hodili po belej poti in tvorili ali pa vlekli, kar sva jim naložila na suho skorjo, ki sva jima jo privezala z nitjo okrog oprsnega pasú. Kmalu vsa imela več hiš postavljenih in na debelej skali, ki sva jo s prstom in peskom obsula, bila je grajščina. Tú sem so morali hoditi kmetje tlako delat, in gospoda se je vozila v lepih kočijah iz grajščinskega poslopja po lepej cesti na sprehod. Po štiri kebre sva imela na niti navezane, ki so peljali gosposki voz. Ali še veš, kako je bilo?“

„Res, tudi jaz se tega spominjam. Saj sva imela celo sosesko, vože in gore. Iz potoka, ki teče mimo Posekališča, sva napeljala male grabnice in to so bile reke, a ladije so se vozile po jezerih, ki sva jih

imela pod vasjo. To je bilo zidanja, to je bilo dela; ti si se včasih potil, kakor mlatič o sv. Jakobu na skednji, tako sem te preganjal, in ko sva bila vsega naveličana, vlegla sva se na trato pa sva gledala v zrak ali sva se pa kruha lotila, ako ga nama niso krave pojedle iz malh, ki sva jih včasih kar na tleh, na travi blizu živine pustila ležati. Marsikaj še pride na misel, čeravno je že dolgo, kar smo bili tako otročji.“

„V jeseni smo pa imeli kupčijo,“ nadaljuje Tomaž, ki je manj pozabil iz mladostnih dnij kakor oče Tavelj, menda ravno zató, ker je bil pozneja leta vedno na tujem in se je večkrat spominjal rojstnega kraja in otročjega življenja, kakor se ga morebiti oni, ki ne pride daleč ali le za kratek čas od doma.

„Dali so nam stariši razvèn kruha tudi sadja sebjó na pašo. Ta je imel jabelk, oni hrušek, zopet drugi orehov, in nastala je cela kupčija z našo pičo. Barantali smo kakor pravi kupci. Šlo je za blago ali na vago ali pa na število. Naša tehtnica je bila navadno na obeh koncih ošpičena palčica. Položili smo jo na kak kamen, da je bila v ravnotežji, in potém smo natakneli na vsak konec zopet ali kos kruha ali pa tudi na en konec kruh, na drugi pa jabelko ali hruško in tako smo se navadno vselej pogodili, čeravno je bilo včasih dosti prepira in hrupa. Kako nam je ta čas solnce krasno sijalo, kako lepa je bila vsa narava za nas! Kakor jeleni smo se včasih podili po pašnikih, ko smo se roparje igrali! Eden je bil roparski načelnik in je imel svoje podložnike, drugi so bili biriči in lovači, ki so roparje lovili. Včasih se je vnel boj, tega in onega hudodelnika so biriči zvezali, tirali ga in dejali v zapor, ali načelnika niso navadno mogli zasačiti, in če so ga, ubežal jim je zopet, ko je bil že na več let zapora ali celó na smrt obsojen, in odpeljal je vse svoje pomagače iz zapora. Zagnali smo krik: Načelnik, načelnik, ki mu je za glavo šlo, je zopet ubežal in vsi njegovi hlapci z njim! pa je bilo zopet treba straže in varstva.“

„Da, prav tako smo preganjali božji čas; tebi je ostalo še tako vse v spominu, kakor da bi se bilo še le pred malo dnevi godilo. Jaz sem te reči že zeló iz glave pogubil, ali zdaj ko me opominjaš na nje, pridejo mi vse zopet na misel, in mi je skoro bi dejal, žal da je vse tako naglo preteklo. Zdaj, ko bova zopet lahko večkrat skupaj, bova si še marsikaj povedala in lahko se bodeva pomenjkovala o tej in onej stvari. Bučele bova pasla in otroke zibala, pa duhan zažigala, dokler bodeva mogla še pipe držati v škrbih čeljustih. Danes moraš z mano in pri nas nama mora Janezova žena napraviti malo pojedino, in dobre volje morava biti, ker nama je Bog dal, da se zopet zdrava in zadovoljna, čeravno osivela starca, vidiva. Zdaj sva zopet skoro kakor tačas brez posebnega dela, tako rekoč prosta, jaz vdovec, ti pa tako samec kakor si bil.“

Pobrala sta jo stara prijateljca in korakala počasi proti vasi. Ko so prišli Taveljnovi s polja, napravila jima je mlada žena navadno kmetško kosilo, vendar kolikor je bolje mogla; ona dva pa sta se vsedla k mizi, kupila sta si tudi kapljo dobrega vinca ter praznovala in obhajala prav slovesen dan, ki sta ga štela med najbolj srečne, kar sta jih v svojem dolgem delovanju doživela. Stari Tavelj, ki je bil vedno rajši dobre kot slabe volje, ogrel se je tako, ko sta nekatere kraty eden drugemu na zdravje izpraznila kozarce, da je celó peti poskušal; toda starega vojaka se vino ni hotelo tako prijeto, zató tudi ni mogel nikakor ne prav pristaviti, ko ga je njegov prijatelj silil, naj mu pomaga. Tavelj je bil v mladih letih dober pevec in znal je mnogo posvetnih in pobožnih, toda Tomaž ni imel tako dobrega sluha; zató je bolj potihó pristavil in le tedaj si je upal, ako je bilo več pevcev. Vendar danes bi bil prav rad videl, ko bi bil imel tudi za petje tako grlo, kakor za pitje. Ali potrudil se je le, kolikor je mogel; ker pa le ni šlo, da bi se bil njegov glas ujemal s Taveljnovim, dejal je: „Veš, Jernej, blaga duša, ti imaš čist glas in znaš mnogo pesnij, toda moje pomaganje je slabo, saj veš jaz nisem bil nikoli dober pevec; samo tako malo grčal sem, ko ste drugi popevali, ali pa sem véasih zavriskal, a zdaj mi še to noče več iti; torej ne zameri, če te v petji ne morem podpirati, bom pa toliko bolj pil.“

Taveljnu je bilo tudi prav; on je pel in vince pil, pa dobre volje bil.

Res sta bila pozneje stara prijateljca vedno skupaj; bučelarila sta, skupaj hodila v erkev in skupaj posedala na klopi pred bučelnjakom, otroci pa so bili radi pri njiju, ker sta jim bila dobra in sta se rada pečala z njimi. Čula sta še nekatere spomlad v ledini pri potoku kosa peti, zvanaj v logu kukavico in druge ptice; toda prišel je čas, ko je Tomaž zopet sam ostal. Oče Tavelj je jel neko zimo bolehati, in spomlad ga je vzela, še predno so jele bučele rojiti. Poslednje je zapustil svojemu prijatelju, ki jih je pridno opravljaj, dokler niso tudi njega zapustile moči. Zdaj pa počivata oba na istem mirodvoru, oba na pokopališči cerkve sv. Martina, v kateri sta bila krščena.

Národno blago s Štajerskega.

Zapisal *Jos. Freuensfeld.*

III.

Verske bajke.

(Konec.)

9. Gospod pa sveti Peter potovala sta po sveti. Eno zaran sta šla ravno proti enoj vesi. Peter pravi Bogi: „Gospod Bog! ali še si se ne

navolia biti Bog? Viš, jaz sen se že pač navolia biti sveti Peter!⁴ Gospod pa je vida Petrove misli pa se mu nasmeje. Te pa reče: „Ali češ z ménoj menjati samo en den?“ Vesélo jemi prikima Peter.

Zaj prideta v ves. Pr prvój hiži se stavita no prosita za zajtrk, da še sta bla na tešče. Gospodinja je ravno pogačo 'z peči djala, vsakšemi dá en falat. Zaj sta šla dale po vesi no sta jéla vsakši svoj falat pogač. Pride jima ena diklina proti no jidva lepo pozdravi. Peter jo pita: „Diklina, kde je tvoj zajtrk?“ — „Ha!“ nasmeje se jemi diklina, „moj zajtrk še je v božjih rokah.“ — Gospod zaj stopi k svetemi Petri no tiho pravi: „Si ne čūa, kaj je jeni zajtrk v božjih rokah? Zaj si ti Bog no joj moreš dati svoj falat pogač.“ — Peter je bia jako čémeren, kaj je moga diklini še skoro celi falat pogač dati.

Zaj greta dale pa prideta na en velki pašnik. Pastarica je ravno priguala goske, te pa se je obrnola no je šla domú. Gospod joj pravi: „Ali ne's gnes na goske pazko 'mela?“ Pastarica jemi odgovori: „O gnes gren jaz na božjo pot. Bode že Bog na goske pazko ima.“ — Gospod pá pravi Petri: „Čūješ? Gnes moreš ti na goske pazko 'meti!“ — Oba sta ostala na pašniki.

Sunce je jako péklo. Goske pa sò ble ravno na toti den najbolj žive. Letale so sploh okoli po pašniki no so šteje domú vujti. Peter je zbežáva za njimi no je je odvráča. Gospod pa je seda v senci pod enim hrastom. Dere se je sunce skrilo za goré, spisti Peter goske domú, te pa še on gre pod hrast. Bridko se Gospodi prtoži no jemi reče: „Nečen več biti Bog!“ — Gospod pa pravi: „Le počakaj še, Peter! Do punoči še moreš biti Bog!“

Zaj sta šla dale. Tema bla je že, dere sta prišla v en varaš. V eno krémo greta no prosita za stan. Krčmar jima oblūbi, te pa si sedeta k mizi no si zašafata en glaž vina. Svetemi Petri je jako dišalo. Zaj pride v 'ižo nahtbahtar. Gospod ga pita: „Ti si tú? Što 'de vahta namesto tebe?“ — „Hm,“ pravi ovi, „do punoči naj Bog pazko 'ma, potli bon še le jaz!“ — Gospod pá Petra tiho opominja, kaj 'de moga do punoči vahtati. Čémeren odide Peter na vahto. Dere je vūra dvanajst odbila, pride nazaj v krémo k Gospodi, ki je že sladko spa. Zaj si gló-boko oddehne, pa tak glasno, kaj se Gospod zbidí: „Bogme, rajši sen le Peter kak pa Bog!“ (Iz Babinec pri Ljutomeru.)

10. Enok sta Gospod no sveti Peter rajžala po sveti. Prišla sta k enemi potoki. Zaj pa se je začela toča vsipávati z neba. V par trenutkih je biló vso žito po poli potrto. Povsodik je biló viditi samo strnišče. Peter je na tó reko: „Gospód, to pa je le ne prav, ka ti kaštigaš dobre pa nemarne lidi.“ Gospod pa je bio tiho no Petri na to nič ne reko.

Nebó se je drgoč zvédrilo. Gospod no Peter greta zaj prek potoka. Na srdini vode pravi Gospod: „Peter, vzdigni svoj prst!“ Peter je komaj

to večino, že prileti roj včel pa se obesi na Petrov prst. Zaj pa ga ena v prst piči; ves cémeren vrže ves roj v potok. Gospod mu reče: „Samo ena včela je tebe pičila; ali b'lo je treba celi roj vkončati? (Iz ormoške okolice.)

11. Enok je ša en siromak v les drv kálat. V lesi dene svojo torbo ná tla. Notr v torbi je íma en kolač krúha. Zaj pa pride zlodí, pa jemi odnese tisti ko'lač krúha. Dere je v pekel priša, je reka vragon: „Vište le toti kolač krúha! Tisti siromaček, ki kala drva v lesi, še je tega najé ne vida, kaj sen mu ga vkrá!“ — Lúcifer pa totemi zlodji reče: „Tega si ti ne prav večina, kaj si siromaki proč vzea, ti še bí njemi moga kaj dobrega včíníti. Za kaštigo pa ti zapoven, da moreš toti kolač siromaki nazaj nesti, pa še njemi mor š tri dobre reči včíníti!“ Zlodí hitro gre nazaj pa dene krúh skrivomá v torbo. Te pa stopi pred siromaka v podobi delavca no ga píta: „Češ, ka ti pomagan?“ „Ja, jaz bi že rad bia, če bí mi pomaga, pa 'man samo eno sekíro!“ reče siromak. Na to jemi zlodí reče: „Daj jo sé!“ Zaj je začea zlodí drva kalati, kaj se je vse iskrílo. V par trenutkih blo je že vse razkálano. Siromak je to z debelimi očmi gleda no se je zlodji lepo zahvala. Zlodí še ga píta: „Še 'maš kakšno delo?“ Siromak reče: „Zaj gren k enemi bogatini mlatit.“ — „Jaz bon ti pomaga,“ pravi zlodí. Njedva sta šla mlatit. Dere sta na gúmló prišla, pravi zlodí: „Prnesí zaj vso snopje, kelko ga je za mlatiti!“ Zlodí je vso snopje v enoj vúri zmlatia no zvea. Bogatin pa je vida, kak hitro je zlodí vse zmlatia. On pravi vragi: „Bí moga ti toto zmlačeno žito odnesti?“ Zlodí se glasno nasmeje no reče: „Misliš, kaj ga ne bí? Pa v čen naj nesen?“ Bogatin zaj dá dosti ponjav v en žakel zešiti, no v toti velki žakel so djali vso žito. Zlodí prime žakel no ga tak kak kakšno pero vrže na svojo ramo pa ga nese. Bogatin se je zaj straša, kaj bí njemi zlodí resen vso žito ódnese, pa svojín hlapecn kričí: „Zpúste mojega najhúšega bika za totín človekon! To se hitro zgodí. Komaj prbíží bik do zlodja, zgrabi ga on za roglé pa ga vrže na žakel no gre dále. Bogatin drgóč kričí: „Zpúste mojega najhúšega meresca za totín človekon!“ Najnok se to zgodí; pa tádi meresca si zlodí naloži.

Ves cémeren zapové zaj bogatin najveksi púčel vina za zlodjon potóčiti; pa še púčel naloži si vrag no vse nese k siromaki.

Tak je grata bogatin siromak, siromak pa bogatín. Zlodí pa je té ša v pekel nazáj no je Lúciferi poveda, kaj je spunia njegovo zapovid. (Od Sv. Križa na Murskem polji.)

12. V megli sta dve strelí; ena je ognjena, drúga pa je vodéna. Prva vúžge, drúga pa z velkoj močjoj vse podere no razruši no zletí seden klaftrov glóboko v zemlo. Za seden let drgóč vún z zemle zletí

v meglo. Ognjena strela je okrogla, vodena je podugasta, na konci špičasta pa votla.

Enok pride k enemi kmeti ljudski človek, ki je bia večista inači oblečeni kak smo mi. Mea je večista zeleno sūknjo, zelene črevle, hlače pa črne. Njegov klobūk je mea šūroke krajuinke, za zelenin pantlnon okoli klobūka pa je bila zelena pera. Toti ljudski moški reče kmeti: „Či 'maš tri dni cajta, te lahko greš z ménoy, ka'š vida, kak se delajo strele.“ Kmet gre resen ž njin, Že en celi dan sta hodila, večer pa prideta do Svete gore. Ljudski človek je pela kmeta na Sveto goró. Tan je bila strašna votlina. Notri v njoj pa je biló dosta lūdi. Eni so tesáli gabre, drūgi so je žágali, tretji so lisene falate špičili no štrti pa so je vrtali. Zaj pravi toti zeleni moški: „Toti lidjé so moji podložni; jaz pa sen hūdi dūh no gospodar tote votline. Dere prhaja hūda vūra, té mečen jaz tote strele gor v megle; dere eno vržen, te se vsikdar zbliska. Dere pa tista strela na zemlo padne, te pa tresne.“ — Zaj je hūdi dūh pela kmeta nazaj z gore. Komaj prideta v prvo ves, spremine vrag no Sveta gora. (Iz ormoške okolice.)

13. Bilá sta dva brata. Starši brat pa se je zaj štea oženiti. Ima je najbol grubo diklino v celoj vesi. En drūgi pa mu jo je odrata. To ga je tak žalostilo, kaj je stopa v klošter. Prle pa je oblūba mlajšemi, kaj 'de na vsakšno vižo priša na njégovo gostūvanje. Ne še je leto minolo, je ovi brat v kloštri mra. Nekaj tjednov po njegovej smrti pa se mlajši brat ženja. Prišli so 'z cirkve domú no so bli prav veseli tijan do pozne noči. Vūra je ravno bila v tūrni edenajst; zaj pa se dveri odprejo no v 'ižo stopi pokojni brat ženihov. Oblečeni je bia v klošterski gvant, sámó bleđi je bia tak kak stena. Vsi so znali, kaj je že vmra no so se jako prestrašili. On pa jim reče: „Ne bojte se me ne; jaz sen zató sé priša, kaj spunin svojo oblūbo.“ No je ja pa pia, samo guča je ne besede več.

Nekaj minot še je falilo, kaj blo ne punoči. Starši brat stane gor pa ženih reče: „Brat, jaz sen spunia svojo oblūbo; zaj pa še prosin tebe, hodi še ti malo z menoj.“ Ženih se je tega jako prestraša. Fajmešter, ki so bli tūdi na gostūvanji, njemi rečejo, kaj more iti. Njedva sta šla. Za nekaj časa prideta do enega vékega hrama no stopita notri. Toti hram pa je ima tri okna. Mrtvi pravi: „Brat moj! gledi zaj sploh skoz toto okno, pa se ne zglesi, či 'de te tūdi što še tak glasno zvá. Za nekaj časa priden nazáj.“ Mrtvi odide, ovi pa gledí skoz okno. Zaj vidi enega človeka, ki je nosa eno sūknjo pa je nemilo zvá: „Zglesi se, zglesi! jaz sen ti sūknjo prnesa.“ Nihče se je ne zglesia. Zaj pa je ovi spoder zakriča: „Joj, joj! zaj moren na vekomaj toto sūknjo nositi!“ te pa je odiša. Še le zaj pride drgoč mrtvi brat v 'ižo no pita: „Kaj si vida?“ Ovi mu pové. Mrtvi reče: „Viš, to ti je tisti, ki je enok meni sūknjo

vrhá; jaz pa ga nésmin rešiti, no zatega volo jo more na vekomaj nositi. Brat moj! zaj pa gledi skoz toto okno pa se tūdi nésmiš zglasiti.“ Komaj mrtvi stopi 'z 'iže, ovi že vidi enega človeka pod oknom, ki je ima na rami en koš, v koši pa eno grubo žensko. Nemilo je zva: „Zglási se, zglási! To je tvoja Micika!“ Ovi v 'iži se je le ne vūpa zglasiti. Zaj ovi spoder zakriči: „Joj, joj! zaj moren na vekomaj toto žensko nositi!“ Mrtvi brat drgoč notri pride no pita: „Kaj si vida?“ Ovi mu pá vse pové. „Si ga spózna?“ pita mrtvi. — „Ja, ja! to je tisti, ki ti je od-rata diklino!“ — Mrtvi mu pravi: „Tisti je; zato pa more toto žensko na vekomaj nositi no jaz tūdi njega nésmin rešiti! Brat moj! zaj pa glédi skoz toto tretje okno no se ne strasi!“ — Zaj vidi od daleč procesjo, ki je šla mimo okna. Bilé pa so same ženske, ki so ble vse belo oblečene. Najnapré pa sta šla dve no ena je mela zlato krono na glavi. Mrtvi brat pride v 'ižo no najde brata véisto bledega. Drgóč ga pita: „Si vida?“ Ovi reče: „Eno procesjo sen vida; najnapré je šla ena ženska, ki je mela zlato krono, poleg nje je — moja žena.“ Mrtvi pa zaj brati reče: „Brat moj! v totoj procesji so bilé same divice. Tvoja žena ti je že vmrla no ti je ostala zvesta. Od tistega časa, kaj sva mija od gostūvanja odišla, je minolo že tristo let, či glih se ti zdi, kaj komaj tri vūre. Zaj pa idi drgoč domú, pa sé neš dugo doma; za tri dni boš priša k meni. — Pela ga je 'z 'iže. Vūni pa bla črna téma. En čas sta šla no sta prišla do enega hrama. Mrtvi reče: „To je tisti hram, ki blo v njen gostūvanje.“ Zaj pa je spremina. Ovi brat pa je trka na dveri; včista lūdski človek mu pride odpirat. Vsi so se jako začūdili, dere jin je vse poveda. Za tri pa je mfa. (Iz Vržeja.)

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavce.*

19. Dva dragi.

(Petrijanci.)

Jen kral imel je jenu čer, tota čer zagledala se je vu jednoga gemajnara soldata tak, da je samo na njega mislila i štela ga je za muža imeti. Gda je jejni otec ov kral čul, poslal je totoga soldata dalko v drugo kralstvo, a tota puca obeteža od velike žalosti pak vumre i kral ju je dal vu cirkvi zakopati i vsaku noč postavil je jednoga soldata vu cirkvu na stražu, ar je mislil, da bu se puca vender još stala. Ali ona je saku noč soldata na straži pojela a v jutro nisu nika našli od

jega neg kosti. Tak je bila navek ona sakoga soldata pojela, koj je bil na straži, dok ni celi regiment soldatov pojela. Teda je kralu bilo žal pak je poslal po totoga gemajnara, vu kojega se je bila puca zagledala, pak mu je rekel: ti si zrok, ka je moja čer vumrla, hodi ju ti vezda stražit, morti buš ju ti vender ali zbavil ali vmiril. Soldat odide večer v cirkvu, mežnar mu odpre vrata pak za njim zapre. Ali Bog mu dá, da su se vrata odprla a on vujde van, vani se sreča z jenim bogcom, toti pa je bogec bil gospon Bog, pa ga pita: kaj ti tu delaš? Soldat mu pripové, kak je to, a bogec mu reče: ti hodi nazaj pa se skrij za oltar, ona te bu iskala, ali te ne bu mogla najti. Soldat se totomu bogcu zafali pak ide nazaj v cirkvu i mam se skrije za oltar. Kak je odbila na vuri dvanajsta vura, videl je soldat, kak se raka odpira i van ide tota devojka. Ona počme mam okoli po cirkvi iskati, neg ni ga mogla najti i kak je jena vura vudrila, reče: znam, gde si, nek moja vura je tukla. I ona počme jesti kosti a potlam se leže nazaj v raku. V jutro dojde mežnar pa se jako začudi, gda je našel, da je ov još živ. Drugi dan pak ga kral pošle na stražu i pak su mu se vrata odprla. On odide van i sreča se s totim bogcom, i vezda mu reče bogec, da naj se danes skrije gor na orgule. Soldat mu se lepo zafali pa odide nazaj v cirkvu pa se skrije na orgule. Kak je dvanajsta vura vudrila, odpre se raka i van dojde tota puca i najpre ide iskat za oltar, a tam ga ni našla i kak je 'su cirkvu preiskala, samo orgule ne, vudri vura i ona reče: znam da si tuj, znam, gde si, ali moja vura je tukla. I teda se nahrusta kostij pa se vrne v raku. Drugo jutro dojde mežnar pa gda je videl, da je soldat jošče živ, mam ga odpela kralu. Kral mu reče, da ako je ostal dve noči živ, bude i trejtu i tak ga pošle večer po trejti put na stražu. I vezda se vrata odpreju i on odide van pa se sreča s totim bogcom i bogec mu reče, da naj danes čeka i kak se bu puca stala z rake, naj se on na jejno mesto leže i naj se ne gene, makar se bu kaj god zgodilo. Kak mu je rečeno tak soldat i napravi. Kak se raka odpre i puca van zajde, leže se soldat vu raku na jejno mesto i kak je vura puci vudrila, dojde puca da leže nazaj vu raku, ali tam najde totoga soldata. Vezda ga ona počme moliti, da naj van ide, ali on se ni niti genul i kak je vura tukla, na jem put se cela cirkva strese i toti bogec dojde k njim i reče: vi dva sta se tak rada imela, da je jeden vumrl od žalosti za drugem, zato naj vam bu: od vezda bute živeli skup tak dugo dok bute si sami želeli smrt. I toti bogec rasčesne pucu i zeme grdobu od nje vkraj, da je bila nazaj takva kak i predi. Gda je v jutro mežnar došel odpirat vrata, pr straši se, gda je videl ove dva nutri i mam odide kralu i to njem pripove. Kral mam pošle kočiju po nje i onda su se zdavali i bilo je veliko gošćenje i veselje vu celom kralstvu.

20. Od dvanajst bratov zakletih na gavrane.*

(Petrijanci.)

Tak je bil jen kral i imel je s svojum ženum dvanajst sinov i jenu čer. Mati tote dece vumre a kral se nazaj oženi, a tota mačuha nikak ni mogla trpeti ovu decu. Sini su morali svinjami na pašu hoditi, ali čer ni mogla nikaj delati, bila je stopram tri leta stara, ali gda je narasla, morala je hiže ribati i v redu držati. Jem put, gda su toti sini svinjami na paši bili, zGINE im jeno prasče i gda su svinje dimo tirali, išla je mačuha brojti, jeli su 'se svinje i kak je vidla, da jeno prasče fali, rekla je: prokleti bili! i kak je to zrekla, postali su 'si gavrani i zleteli čez oblok van. Ova 'sa deca imeli su jednu kumu i onda gda se je kral po drugi put ženil, odide naj stareši brat k toti kumi i dal ji je jen prsten i reče: gda bu naša sestra vekša, daj ji ov prsten i reči, da i ona ima brate, ja znam, da ne bumo dugo pri hiži. Gda je ova mala puca vekša bila, išla je na vek k toti kumi i pri nji se je plakala, da kak saki nekoga ima, a ona da nema ni brata. I kak se je jem put pak tak tužila, dala ji je kuma toti prsten i rekla ji je: i ti, drago dete, imaš brate i to dvanajst, ali oni su prokleti vu gavrane i stanuju na stekleni gori; ná toti prsten, ov prsten mi je dal tvoj naj stareši brat, da ti ga dam, gda buš velika. Kak je to puca zeznala, mam je kumu pitala, da gde je ta steklena gora, ali kuma ji ni mogla povedati. Tak se je puca na put spravila. Dugo je išla, vre je mislila da je na kraju sveta. Zajdnič dojde do jednoga vetra. Kak ju je ov spazil, mam ju je štel razdrapiti, ali ona se je zamolila i prosila ga, da naj ji reče, gde je steklena gora. Veter je na to rekel: ja sem vnogo jezer let veter, ali još nisem nikaj čul od steklene gore: ali hodi k mojemu bratu, on ti bu morti mogel povedati. Puca počme iti i pak je dalko išla i gda dojde do drugoga vetra, i ov ju je štel razdrapiti, ali gda je čul, da bi ona rada na steklenu goru, rekel ji je, da je on vre tuliko i tuliko jezer let veter, ali da nigdar do danes ni niš čul od steklene gore. Onda je ona odišla k trejtemu vetru, i on stopram ji je rekel, da on vre dugo let okoli puše po svetu pa još ni nigdar nigdo ga pital za steklenu goru, ali da on zna za nju. I veter ju je mam tam odnesel. Kak je tam bila, vidla je na bregu gori malu hižicu i tam je nuter išla. Nigde nikoga ni v celem stanju našla, dok ni v kuhinji našla staru babu. Ovi babi ona pripove, kak je došla svoje brate 'skupit. Baba ju je skrila za peč. Gda je bilo vreme obeda i vre prestrto, dene tota puca on prsten vu kupicu naj starešega brata. Kak naj stareši brat dojde, mam si natoči v kupicu vina i popije, ali kak se ga je prsten doteknul, mam se je

* Valjavec Nár. pripovjedke pag. 218. Mati zaklela sine na gavrane. — Grimm: Die zwölf Brüder in Die sieben Raben. KHM. 9. in 25.

preobrnul v človečju priliku. On pogleda prsten i vidi da je to prsten, kojega je on dal kumi, da ga da njegovj sestri. Mam je rekel: draga sestra moja, ti si tu, to znam, hodi sim. Tota puca se zvlače s zapečka. Na to ji brat reče: samo ti tak napravi i z drugemi mojemi brati. I ona je tak učinila i 'si su postali ludi kak i predi. Ali ovi mlajši brati su rekli, da ako bi oni znali, gdo je to im učinil, da bi ga na sunčeni prah rastepli. Naj stareši brat im na to reče: a je bi ga pustili živoga, da bi ja za njega prosil? Onda su 'si rekli, da bi. Onda je naj stareši brat spelal totu pncu pred njih i rekel im je, da je to njihova sestra. Onda su tri dane jako veseli bili, četrti dan pa su postali jako žalostni. Sestra ih pita, da zakaj su tak žalostni. Onda ji je jeden brat rekel, da ih je ona oslobodila, da nisu više gavrani, ali da su vender još prokleti. Tota puca ih pita kak bi moći od toga odkupiti. I brati su ji rekli, da ako bi gdo sedem let niti jenu reč zrekel i se nasmejaj, da bi onda oni 'si bili zveličeni. Sestra na to odide od njih i skrjuje se vu gore. Tam ju je jem put našel jen bogati grof i tota puca mu se je tak dopala, da ju je odpelal vu svoj grad i tam se je ž num ženil, a ona ni nigdar reči rekla, samo je navek mučala. A mati totoga grofa ni ju nikak mogla trpeti pa je navek sinu govorila, da zakaj si je takvu gluhu i nemu i tak hempastu ženu zel, i nju je navek srdila. To je bilo toti puci na zajdne jako žal i jem put, gda je grof išel v tabor, vušla je z grada vu jenu veliku goru. Tam je porodila vuka, ovoga vuka je ona vučila govoriti pa se je spominala ž nim i ov vuk čisto je bil kakti človek, samo da je imel na sebi vučju kožu. Ali kak se je grof s tabora vrnul i nju ni doma našel, iskal ju je posudek, dok ju ni našel i tak ju je dimo odpelal. Tak se je sedem let zvršilo. Baš je ova pri obloku sedela i kak ji je to na pamet došlo, nasmejala se je od velike radosti, kaj predi ni nigdar učinila. To je videl grof, koj je baš bil vu vrtu, i štel ju je streliti, ali ona mu reče: náj ti mene streliti, ja sem ti dva-najst bratov vezda skupila od večnoga prokletstva. Ov pa jen sin vuk bil je komedant nad soldati i jem put je zapovedal jenomu svojemu soldatu, da mora njegovu hižu i 'se kaj bu vu 'ji našel, vužgati. To je soldat učinil i našel je vu hiži jenu vučju kožu, i kak je ta koža s celum hižum zgorela, stal se je s pepela jen lepi princ a to je bil toti vuk.

Svetovni pomen Sibirije.

Spisal *L. Verhoec.*

(Konec.)

Razvoj sibirskih mest zadržuje za sedaj še mrženje, ki ga kažejo Sibirčanje do rokodelstva. Z njim se ne marajo ukvarjati. Kuhinjska posoda,

kose, jekleno orodje, žreblji, lesena posoda, celó žlice se iz daljnih krajev, celó iz Evrope prinašajo. Le v Barnaulu na pr. iztakneš med mestjani tú pa tam kakega tesarja, krznarja ali strojarja, težje že mizarja, vzlasti težko pa čevljarja ali krojača itd. A ne sme se misliti, da je morebiti sibirski kmet za rokodelstvo nesposoben; ne, čeló dokaj spreten je. Te spretnosti celó nemski potniki ne morejo zanikavati. Nemški učenjak Cotta je opazoval na svojem potovanji po Sibiriji, kako čudovito spreten, vztrajen in neutrudljiv je tam ruski kmet. On pravi, da si gradi Sibirčan svojo leseno kočo kaj lično in okusno sam, ne da bi se kdaj učil tesarstva. Sekira mu zadostuje popolnem ne le pri zgradbi njegove ljéne kočé, ampak tudi takrat, ko se loti voza, čolna, sanij ali drugega domačega potrebnega orodja. Sam si stavi svoje peči, pripravlja usaje in izdeluje iz njega konjsko opravo. Žene in dekleta pa tkajo in všivajo v sukno in platno lepe in okusne risarije. Ta vedrost in jasnost ruskega duha je porok dovolj zató, da bode dosegla Sibirija še velik pomen v svetovnej zgodovini.

Da Sibirec še ne mara za rokodelstvo, pripisovati je temu, da mu druga opravila boljši dobiček donášajo; v prvej vrsti so to rudokopi. Altai je z raznovrstnimi rudami silno bogat; zaraditega vró Sibirei le v rudnike. Kolyvan, k Tomskej guberniji spadajóč okraj, šteje kakih 300.000 prebivalcev, zgoli delavcev, ki služijo svoj kruh v altajskih rudokopih in tovarnah. Blagostanje je veliko, in že samo konj našteji so tú 450.000. Za 50 rubljev kupi se najlepši. Večino jih rabijo v rudokopih in tovarnah, a kmetom jih ostaje še toliko, da jih po zimi ne morejo s klajo preskrbljevati, ampak poženejo jih ven na sneg, da si iščejo sami pod njim svoje hrane. Skoro neverjetno je, da se redé in urijo tú konji za konjske dirke, in po zimi se osnuje mnogo zeló obiskovanih konjskih dirk. Kolyvanski kmetje imajo blizo 3000 mlinov na sapo in črez 1000 kovačnic.

Za spretnost Sibirčanov pričajo tudi sloveči kamnolómí v kolyvanskem okraji, kjer so se iz granita, jaspisa, porfirja, mramorja itd. izdelali krasni izdelki, ki lepšajo sedaj carjeve palače v Moskvi in Petrogradu. V petrogradskej eremitaži imajo bogat umotvor, pet metrov dolgo in tri metre široko vazo, v Kolyvanu iz jaspisa izdelano.

Nektera mesta se živé in bogaté zgoli o obrtniji, odkar so jeli namreč evropski Rusi semkaj zahajati in odkar ruska vlada obrtnijski razcvet pospešuje. Irkutsk na pr. je v tem oziru najživahnejše mesto in središče iztočnej Sibiriji. Ulice so ravne in široke, prodajaluice zapažene z dragocenim kitajskim in evropskim blagom. Mimo obilice vojakov, uradnikov in prognancev živé tú najbogatejši trgovci. V svojo zabavo so si omislili gledišče in o prilikah napravljajo musikalne in rhetorične soiréje. Za povzdigo ljudske omike poskrbljeno je mimo ljudske šole z gimnasijo, musejem, knjižnico, rudninskim kabinetom itd. Naselbine ruskih prognancev,

ki delajo v irkutskih tovarnah, raztresene so do treh milj okoli mesta in v énej samej tovarni, ki izdeluje sukno, platno, steklovino in papir, dela 2000 delavcev. V Petrovskem je sloveća tovarna za stroje, v Tjumenu kmalu za Uralom je 46 tovaren za usnje, mnogo mlinov, zvonaren in plavžev za razne kovine.

Sicer bi se navela lahko še cela kopa takih in enakih slučajev v dokaz, da Sibirija ni mrtev ud zemeljskega organizma in da ni od ljudi in Boga pozabljen kos zemlje. Živahno in bogato je življenje v Sibiriji, vzlasti pak se vidi to iz obilnega in v resnici velikanskega trgovstva.

Ko se zemlja srednje in južne Sibirije otaja in izgine sneg, zaživi Sibirija na vseh koncih in krajih. Velikanska trgovska cesta, ki pelje skozi srednjo Sibirijo od kitajskih mej tja čez Ural in celó do Nižjega Novgoroda, napolni se s karavanami malih in velikih trgovcev. Ta velikanska cesta, ki meri od Jakutska do Moskve 9000 ruskih vrst (à nekaj več od 1 km), vodi skozi najgostejše jelkine in smrekove gozde, 20—25 vrst oddaljene stojé stacije, kjer lahko izmenjata potnik in trgovec brez velike zamude opešane konje in tovrno živino s čilo in opočito. Za živino plaća se od ruske vlade natanko določena taksa poldruge kopejke za vrsto. Le vsled te tako skrbno urejene ceste je mogoče sibirskemu kurirju pridirjati iz Irkutska v Petrograd v 18 dneh (Petermann Mitth. 1858, p. 334.). Ta cesta, takozvani „sibirski trakt“ prične v Kijahti na kitajскеj meji ter gre skozi Irkutsk, Krasnojarsk, Ačinsk, Tomsk, Kolyvan, Omsk, Tjukalinsk, Išim, Jalutorovsk in Tjumen do Jekaterinska; tú se razkolje v več panog, kojih najvažnejše držé v Moskvo, Petrograd in Nižji Novgorod. A mimo te glavne, dejali bi državne ceste, jih je še mnogo manjših, ki tekó ali z njo vstric, ali pak se odkrojijo od nje proti jugu in severu; najpoglavitnejša je ona, ki drži iz Tobolska in Omska v Semipalatinsk in od tod v centralno Azijo.

Za sibirski promet najvažnejše rusko mesto je Nižji Novgorod. Tú se shajajo od 15. julija do 15. avgusta trgovci od vseh krajev evropskega in azijatskega svetá. Mesto šteje sicer le 45.000 duš, a ta čas pride čez pol milijona ljudstva skupaj; Putovski pravi, da ga je mnogokrat prišlo celó blizu eden milijon. Ni ga evropskega izdelka, ki bi ga v Nižjem Novgorodu ne našel. S čimer ti lahko na Dunaji, v Parizu ali na velikanskem sejmu v Lipskem postrežejo, po tém smeš tudi v Nižjem Novgorodu vprašati, a mimo tega tudi po izdelkih, ki jih ne nahajaš nikjer drugod na kakem evropskem trgovišči. Tú je velikanska razstava azijatskih pridelkov, med katerimi zavzemajo sibirski prvo mesto. Po končanem sejmu razlijó se trgovci z evropskim blagom obloženi na vse strani azijatskega svetá. Vsa trgovina pak se oddaje na up. Prodajalec kupca največkrat celó ne pozná ne; blago mu izroči zgolj na moško besedo, vzlasti rado se daje blagó manjšim trgovcem, ki ga razprodavajo

potém po vsej Sibiriji celó tja do njenih najskrajnejših mej. Blago se je sicer oddalo le na up, a prodajalec si je popolnoma svest, da se bosta s kupecem k letu osorej ali vsaj drugo leto gotovo videla in poravnala račun. Redkokdaj se čuje na novgorodskem sejmu, da pričakujejo prodajaleci zastoj tega ali onega dolžnika. Če ga ni, so ga gotovo med tem kje v Sibiriji ali centralnej Aziji potokli in mu blago odvzeli, kajti sibirski kupec ne pozna nepoštenosti. Ta lastnost ruskih poddanikov je za razvoj trgovstva neprecenljive vrednosti ter mu bode še pripomogla do visoke stopinje, kedar bodo Rusi Sibirijo prepregli z železnicami in kanali.

Za Sibirijo skoro ravno tako važen sejm vrši se tudi v Omsku, torej že na sibirskih tleh. Tú sem prineseno blago spominja človeka že dovolj na to, da stoji na mrzlih sibirskih tleh. Največ se prinaša semkaj kožuhovine, a po trgovskeji poti, ki pelje po sredi Sibirije, dovedlo se je tudi veliko kitajskega in japonskega blaga. Tú sem se prinašajo pridelki iz Buhare, Kokanda, Kive, Taškenda in drugih turkeštanskih krajev. Omsk je središče zapadnega sibirskega trgovstva. Za njegovo živahnost pač ni treba boljšega dokaza, kakor onih 50.000 voz, ki se jih pripelje leto za letom skozi Tjumen; toliko ali morebiti še več blaga pak se znosi todi mimo na konjih in velblodih. Od tod se vleče zeló obiskovana pot do bajkalskega jezera in naprej proti Jakutsku, središču iztočnega sibirskega trgovstva. Dasi je tudi Jakutsk najmrzlejši kraj na zemlji, kjer celó živo srebro v gorkomeru za več tednov zamrzne, vendar se vname o določenem času kaj živo trgovstvo. Prodajalci in kupci so po večjem le lovski in ribiški narodiči, Čukči, Tunguzi, Jakuti itd., ki denarja celó ne poznajo in svoje blagó le zamenjavajo. Kedar je lov z ribami in kožuharijo končan, otovoré svoja živinčeta in jih ženó proti Jakutsku, kjer se prodaje in kupuje v prvej vrsti kožuhovina in ribe, mimo tega pa tudi slonova kost, ribje olje, dlaka morskih sesalk, čaj, ki ga posebno sibirski narodi ljubijo, duhan in iz Kitajskega ali iz Evrope dovedena železnina za hišne in lovske potrebe.

Celó ob bregovih ledenega morja razvijajo se leto za letom sijajni sejmi; med njimi najvažnejši je oni v Ostrovnogoji, ki leži že onstran polarnega kroga. Ostrovnogoj je sicer neobljuden; ves kraj ima samo eno poslopje, ki je okoli in okoli s koli zašpaljeno. A o sejmskem času je v tem kraju polno življenja, in Sibirci zamenjujejo svoje blago za evropsko. Tem pōtem priroma blago iz francoskih, angleških, nemških in ruskih tovaren tja do Beringovega morja. Sejmi se vršé tú po zimi, ker se ta čas blago na saneh lažje in urnejše prevaža kakor po letu, ko je ta svet ves z lužami napolnjen. Za prevažanje blaga so mimo severnih jelenov (Rennthier) pasje vprege najvažnejše; štirje kamčadalski psi zamorejo vleči na saneh 2—3 stote ter predirjati v enem dnevu 8—10 milj. Pred tako pasjo vprego teče navadno par nevpreženih psov, morebiti zató, da

užigata pogum svojim za njima dirjajočim drugom. Pes in človek sta si na takem potu celó dobra pajdaša. Kedar začno tuliti oni grozoviti snežni viharji (burani) preko sibirskih ravnin, poležejo ljudje in psi po snegu ter drug drugega grejejo. V onih sibirskih krajih, kjer se vrši trgovstvo po letu, je konj, na jugu v kirgiškeji stepi pa velblod najvažnejši faktor za razpečavanje blaga. Kjer potujejo trgovci skozi pokrajine divjih in surovih, zgoli ob plenu živečih narodov, zbirajo se v karavane, da skupno odbijajo sovražne napade. Na čelu so jim takozvani promišljeniki. Že beseda sama razjasni njihov posel. Promišljeniki so krepki, zvedeni in premeteni ljudje, ki se ne ustrašijo nobene nevarnosti. Med tem ko trgovina počiva, klatijo se po gozdih ali ob rekah za divjačino in ribami; kajti v malo obljudenih krajih Sibirije, kjer ni večasih po 100 milj daleč niti najmanjše vasice, treba je pot dobro poznati. Ti promišljeniki se smejo staviti z ameriškimi traperji v éno vrsto, ki delajo omiki pot v nezane in nepremerne krajine.

Z bistrim očesom so Rusi spoznali veljavo Sibirije in pomen, ki ga bode v kratkem zadobila za razvoj človečanstva, ter naperjajo vse svoje moči, da vzdignejo velikanske zaklade, s katerimi je narava blagoslovila Sibirijo. Z radodarno rokó ponujajo trgovcem in kmetskim naselnikom zemlje, kolikor je potrebujejo. Za stavljenje trgovskih hiš, bazarov in tovarov pošiljajo Rusi podjetnikom celó delavce brezplačno. Brezplačno nakladajo in razkladajo blago trgovcem. Oni, ki se hoté v iztočnej Sibiriji naseliti, vzlasti ob rodovitnem Amuru, so davkov prosti, in nikoli jih ne zadene najmanjša državljanska teža. „Tú živé ljudje,“ pravi Lühdorfs (*Schilderungen der Wichtigkeit des russischen Besitzes am Amurstrom*), „tú živé ljudje prijetnejše, kakor v marsikterem mestu naše blagoslovljene Nemčije.“

V povzdigo sibirskega prometa uravnal se je oni gore omenjeni „sibirski trakt“, po katerem dirja redna pošta, ki obiše vse kraje, po katerih so postavljene ruske posadke. Pričenja se takoj na kitajski meji. Iz Pekinga pridirja poštni jezdec v Irkutsk v 16 dneh. Iz Kijahte na ruskokitajski meji gre 4 krat v letu redna pošta v Peking. Iz Ajana ob Ohockiskem zalivu pošiljajo celó po dvakrat v tednu pošto v Jakutsk in Irkutsk in od tod v Petrograd. Kako praktično je ta pošta uravnana, kaže to, da je vest o Tientsinskem miru, ki ga je Rusija s Kitajci sklenola v London dospela preko Sibirije 4 tedne preje, kakor po kitajskem, indijskem, sredozemskem in atlantiškem morji. V ruskem ministerstvu imajo že več let izdelane načrte za sirske železnice in pričeli so že zidati železnico, ki bode vezala Ohockiško morje s prelivom: Canal la Manche. Obilo inženirjev išče sedaj po Sibiriji najugodnejših krajev za železniško progo. Neki amerišk bogataš dela na vse kripnje, da bi se napravila železnica iz New Yorka skozi Zjedinjene in britiške države

v Alasko, kjer bi si Amerikanci in Sibirci podali roke. Kedar se bude to uresničilo, obvezana je zemlja na severu z velikanskim železniškim obročem, ki bude za sedanjo angleško trgovino najhujši udarec, a ob enem se odpre tedaj tudi Sibiriji pot za evropsko naobraženost, ki se bude v kratkem vse Sibirije polastila. Že sedaj se po Sibiriji le z ruskimi novci plačuje, (Kitajci so jih celó gladni), in po ruskih merah in težah se prodaje blagó. Od leta 1871. je napeljan po vsej Sibiriji brzojav ter veže Petrograd s Pekingom. Leta 1874. uvedla se je v Sibiriji splošna brambovska dolžnost: leta 1875. nabrali so 4944 vojakov. Za poznavanje sibirske geografije potrosijo Rusi vsako leto velikanske svote. Ko je lani meseca septembra zboroval v Benetkah geografski shod, odlikovala se je Rusija v geografičnej stroki od vseh evropskih učenih narodov ne le gledé na znanstveno obilost tvarine, ampak v prvej vrsti gledé znanstvene dovršenosti. V 50 letih bude Sibirija najvažnejša kulturna dežela, za človečanski razvoj tolikega pomena, kakor so sedaj Zjedinjene amerikanske države; kajti Sibirija ima tako svetovno lego, da je ne moremo nikoli previsoko ceniti. V zemeljskem organizmu postala bude velika žila, po kateri se bo v Petrograd in Moskvo stekal sok bogastva skoro polovice svetá; zakaj proti jugu in severu švigali bodo od glavne železniške proge vlaki na vse strani. Rusiji bude tem pôtem odprto Tiho morje, in vsa pota, ki vodijo v srednjo Azijo, bude lahko nadzorovala; ruske straže podajale si bodo roke od Varšave do Kamčatke in Koreje. Rusija bude potegnola skoro polovico Azije za seboj v človečanski razvoj, pribojevala z uma svetlim mečem puščave in stepe omiki in napredku ter dosegla tem pôtem od osode odločeno jej častno mesto prvega najslavnejšega naroda na svetu.

O novejšem bolgarskem slovstvu.

Spisal *A. Bezenšek.*

Le po malem se razvija slovstvo pri bratih Bolgarih, ali drugače niti mogoče ni, kajti narod se je začel še le svobodno gibati pred nekoliko leti. A sedaj ima glavo polno drugih skrbij za državno uredbo in polne roke posla, da si zagotovi gmotno blagostanje. Vsi, ki bi bili sposobni za slovstveno delo, pečajo se s politiko, ali pa so podvzetniki raznih koristonosnih naprav, kakor trgovci itd. Učitelji, uradniki in duhovniki politikujejo v svojih svobodnih časih; zató pa tudi imajo politični časopisi največ čitateljev in najmarljivejših dopisnikov! A lepoznavski in znanstveni listi so le redki in dobivajo borne hrane, osobito kar se tiče pesništva.

V sledečih vrstah začenjam z bolgarskimi časopisi, in to s političnimi, znanstveno-leposlovnimi in strokovnimi vsakega mesta posebej; kajti iz njih števila in kakovosti zamogli bodo čitatelji soditi tudi o važnosti in veličini dotičnega mesta ter o občeji izobrazbi tamošnjega prebivalstva. A na konci še izpregovorim o nekterih važnejših najuovnejših delih na slovstvenem polji bolgarskem.

Sredec ali Sofija kot prestolnica kneževine ima sevéda največ časopisov. Samo Plovdiv (Filipopolj) kot glavno mesto „Iztočne Rumelije“ tekmuje z njo v slovstvenem oziru. Tam se rés več, vzlasti mlajših močij peča s slovstvom ter goji znanost in pesništvo, kakor bodemo pozneje videli, a zató si pa tudi Plovdiv prisvojuje naslov „bolgarske Athene“.

V Sofiji izhajajo sledeči časopisi:

1. „Državni Vestnik“, 3krat na teden. To je strogo uraden list ter prinaša ukaze knezove, naredbe ministrov, oglase za dražbe, sodbene prizovke, brzajavna poročila agencije Havas itd. Nima nobenega članka niti dopisa niti druge novine, razvèn kar poročajo brzajavi agencije Havas.

2. „Sredec“, 2krat na teden. Ministersko glasilo, poluradno, ali na tišem. Pisan in uredovan je ta časopis dobro, ali izhaja še le nekaj mesecev. Uredniki so mu nekteri mlajši Bolgari, ki so se vrnoli pred kratkim iz francoskih in nemških vseučilišč in so dobili pod sedanjim ministerstvom Cankovim službe kot višji uradniki. Ti gospodje pa tudi ministra držé, obožavajo in branijo z umom in peresom, kajti Cankov ima velikih nasprotnikov v sledečih dveh časopisih:

3. „Otečestvo“ (očetnjava), glasilo konservativne stranke, ktera ga izdaje 2krat na teden pod uredništvom Šopovim. Ta je izučil pravo v Rusiji, dopisoval že od tam jako marljivo v razne časopise, a sedaj se pokazuje kot jako umnega in dobrega urednika, ki zna pisati pristojno in logično, a ne kakor nekteri njegovih tovarišev — z loparjem ter brez glave in repa!

4. „Trnovska konstitucija“, organ radikalne stranke, izhaja 2krat na teden. Kakor zna „Otečestvo“ mirno in trezno pisati, tako je „Trnovska konstitucija“ ostrá v svojih člankih in frazah. Ima pa marsikako dobro zrno v svojih predelih. S Cankovom stoji v mnogo večjej opoziciji nego „Otečestvo“. Oba hočeta njega vreči, ali v sredstvih sta si tako različna, kakor je to v znanej pravljici o vetru in solnci, kteri bo prej potnika prisilil, da sleče svoj plašč. V tem slučaju še ne vemo za konec. Ali slekla ga bodeta na eden ali na drugi način, samo da bi se potém ne trgala za plašč med sobój. — Kakor glasi naslov listu, takov je tudi njegov program: konstitucija, ki so jo dobili Bolgari v Trnovi l. 1878., je narodna svetinja, je največji blagor, — o čemer so pa sicer

razna mnenja med samimi Bolgari. Karavelov in Slavejkov, urednika temu listu, sta pa takega mnenja, da se njej t. j. trnovske konstituciji niti las zakriviti ne sme. Več o tem, da-li je to tako, bo skušnja pokazala, do kolikor še do sedaj ni.

5. „Svirka“, humoristično-satirični vestnik; 2 krat na teden. Sedaj je nehal izhajati, in to bo jako koristno za bolgarsko slovstvo, ako ne zasviri nikdar več niti ta niti njemu podoben satiričen list, ki bi bil satira samemu sebi.

6. „Periodičesko Spisanje“. Izhaja vsak drugi mesec v knjigah po 10—12 pol in je znanstveno-poučnega in zabavnega obsega. Ureduje ga Vasil Stojanov, izdava književno društvo v Sredecu. „Spisanje“ je jako zanimivo in dobro pisano. Vsa tvarina v njem je najboljša, kar je rodi bolgarsko slovstvo. V njem nahajamo spise od prvih bolgarskih književnikov in od mož, kateri se resno pečajo z znanostjo: Drinov, Stojanov, Popović, Zlatarski, Ginčev, Sarafov itd. Med temi sta Popović in Ginčev pesnika. V njem priobčuje svoje sestavke tičóce se bolgarske zgodovine, zemljepisja in starinstva tudi dr. Jireček, Čeh, ki je spisal slavno zgodovino Bolgarov in živi sedaj že blizu pet let tukaj v državnej službi. Zdaj je knjižničar državne biblioteke v Sofiji. Ali skoro bode zapustil Bolgarijo, ker je imenovan za profesorja zgodovine na českem vsenčilišči v Pragi. Mladi učenjak je storil dosta v znanstvenem in naučnem oziru za Bolgarijo, akoravno njegovih zaslug ne pripoznavajo ljudje, ki zastopajo sedaj javno mnenje; ali potomstvo bode gotovo nepristranski sodilo o njegovih delih, ki jih je že izvršil za Bolgarijo in ktere še bode mogel izvršiti na svojem mestu kot zgodovinar; kajti on ima za seboj ne samo obširne studije, nego tudi lastne dogodivščine in neposredno poznanje žitja in bitja Bolgarov in v obče južnih Slovanov.

7. „Učbeni vestnik“, glasilo učiteljsko, ki ga izdava ministerstvo prosvete. Prinaša razne pädagogične članke v mesečnih zvezkih v obliki „Kresa“, potem tudi obče znanstvene spise in naredbe ministerstva. Ker dobiva na leto 10.000 frankov podpore iz državne blagajnice, lahko bi bil še bolje uredovan.

8. „Bolgarska ilustracija“. Izdava jo knjigotiskar Kovačev. Izhaja vsak mesec, ali neredno. Slike so vzete iz drugih ilustrovanih listov, a tudi po vsebini ni izviren, tisk pa je lep.

9. „Zdravec“, list za mladež, osnovan pred tremi leti od A. Bezenška. Ureduje in izdaje ga sedaj T. Marinov. Izhaja enkrat na mesec.

10. „Lečnički vestnik“ je bil začel izhajati ob novem letu s popularno pisanimi članki o zdravstvu in lekarstvu. A sedaj ga ni več na svetlo.

11. „Medicinska zbirka“, ktero izdava medicinski svèt v Sofiji vsak drugi mesec.

12. „Jugoslavjanski Stenograf“. Izhajal je vsak drugi mesec in donášal strokovne članke v vseh jugoslovanskih narečjih. To leto ne izhaja, a prih. leto misli zopet obnovljen in v večjeji obliki nadaljevati svoje delo.

To so časopisi, ki izhajajo v Sofiji in se tiskajo v treh tukajšnjih tiskarnah. Poglejmo si sedaj „bolgarske Athene“ — Plovdiv. Tam ni sicer broj časopisov tolik, ali dela se pač več na znanstvenem in zabavno-podučnem polji. Tudi se je začelo tú prej gibati slovstveno delovanje, nego v Sofiji. Tam že deluje štiri leta naučno-književno društvo, in osnovala se je bolgarska dramatična družina, ki je davala nekaj lepih predstav v minulih zimah. Isto tako ste tam dve podvzetni knjigarni in tiskarni: Daneva in Mančeva, ki ste že mnogo dobrih knjig spravili na dan.

Časopisi izhajajo v Plovdivu zdaj sledeči:

1. „Marica“, vsak teden trikrat. Ta list je najstarejši med sedaj obstoječimi bolgarskimi časopisi (od l. 1878.). Izhaja tudi najbolj pogosto; a dnevnika še nimajo Bolgari nobenega. Uredovan je dobro, piše prilično in dosta temeljito svoje članke; samo dopisi so mu večjidel iste dvojbene vrednosti kakor pri drugih bolg. časopisih; t. j. navadno se suče vse okoli osebnosti, izjavljajo se nezrele razsodbe, kajti ti dopisi dohajajo navadno od mlajših ljudij, katerim bi bilo potrebnejše čitati podučnih knjig, nego tratiti čas s kovanjem piščevih dopisov. Vendar je v tem oziru najti v „Marici“ več hvale vrednih izjem nego pri drugih listih, o katerih govorimo pozneje. A v obče drži se ta časopis svojega programa, kateri je najbližji konservativnej stranki, z zmernostjo in taktom; in s tem pokazuje, da je rés ne samo najstarejši med svojimi tovariši, nego tudi najtreznejši po svojem mišljenji; on zastopa bolj zrele ideje, kakor razni mladostni politiki okoli njega. Izdava ga knjigotiskarna Hr. Daneva.

2. „Narodni glas“ prihaja dvakrat na teden. Ta list že izhaja tudi 6 let; a v tem času je promenil nekterekrti svojo bojo. Za sedaj je pristaš vladajoče stranke v kneževini in Rumeliji. Urednik mu je knjigar Mančev. Véasih prinaša dobrih člankov od najboljših plovdivskih pisateljev.

3. „Sъединenje“ (Union) izhaja enkrat na teden pod uredništvom Kravareva in Gešova. Prinaša tudi članke v francoskem jeziku. Pisan in uredovan je jako dobro. Ima največjo obliko med bolgarskimi časopisi. Po svojej tendenci je podoben „Marici“.

4. „Južna Bolgarija“ izhaja dvakrat na teden. Program jej je radikalen ter poln mladostnega ognja — v enostranskej kritiki in ostrih izrazih. Sicer nima posebne važnosti in še ni leta star.

5. „Наука“, lepoznanska zbirka, izhaja vsak drugi mesec. Prinaša posebno dobre novele, pripovedke in romane iz peresa vrlega pisatelja Veličkova in pesni od Ivana Vazova. Kar se tiče znanstvenih

razprav, ni tú toliko izvirnosti, ampak več prevodov. A književni oddel, kjer se nahajajo kritike raznih knjig in spisov, je slabo oskrbovan. A čudimo se sicer dobro uredovanemu listu, da se ta predel na stežaj odpira vsakemu pisaču, kakor maši marsikak političen časopis svoje predele z dopisi in odprtimi pismi, ne da bi se pobrigal za njih istinitost. Neprava kritika škoduje več razvitku domače književnosti, nego jej zamorejo koristiti ali škodovati vse dotične knjige, ki se kritikujejo. V tem oziru vendar ne govorimo samo o kritikah „Nauke“, nego večina kritik, ki jih čitamo po bolg. časopisih, niso prave kritike, temveč tú se gleda največ na osebo, a manje na stvar, a monstra v tem oziru se nahajajo v „Duhovnem Pročitu“, ki izhaja v Trnovi. Ta list ima čudne pojmove o kritiki; zató bi bilo bolje, da jo čisto na strani pusti.

Imeli bi še spomenoti koji listič, ki se bavi s satiro, na pr. „Kukurigu“, ali pokrijmo ga s plaščem bratovskega sočuvstva. Kar smo povedali o „Svirki“, velja tudi o njem in njegovih tovariših. Sicer so pa takovi listi od danes do jutri.

Prestopimo od glavnih mest k provincijalnim mestom in mesticem. V Ruščuku izhaja:

1. „Bulgariin“ dvakrat v tednu. Organ konservativne stranke; prej je bil med protivniki. Tempora mutantur — ali dosta o njem.

2. „Slavjanin“ izhaja dvakrat na teden pod uredništvom bivšega učitelja Stančeva, kteremu pa manjkajo potrebne sposobnosti biti urednikom takemu listu. On nima posebnega stalnega programa; v njem je cel „mixtum compositum“. Posebno v svojih dopisih ni izbirljiv, temveč prejema skoro vse od kraja od konca, kar mu pride pod roko. Da se to s faktom dokaže, povém na primer sledečo smešno dogodbo: „Slavjanin“ je že dalje časa ljuto napadal dr. Jirečka s prostimi besedami, izmišljenimi reči in z večnim refrainom, da „požre“ preveč plače (10.000 frankov), ktere pa neki ne zasluži. Nató napiše dr. Jireček sam neki dopis za „Slavjanina“ sicer s svojim rokopisom, a ne z imenskim podpisom. V tem dopisu parafrazuje on vse, kar je bilo do sedaj o njem pisano; on še vse to pretirava in se postavlja pred svet kot pravi klatež in neznanica, ki je prišel na Bolgarsko s trebuhom za kruhom, ki ni imenovan professorjem na praškej univerzi, nego je sam navlašč raznesel to lažnjivo vest, zató da jo bode mogel popihati v — Egipt, kjer je pravo gnezdo vagabundov vsega sveta; in povrh mu pa ni ime Jireček, temveč on se zove „Valentin Popović“, kteri niti česki ne zna, pač pa uméje srbski in italijanski itd. itd. — Vse to je natisnol od besede do besede „Slavjanin“ na prvem mestu med dopisi in z velikimi pismenkami; a s tem je zadel sebi in podobnim si tovarišem, ki take reči sprejemajo, grozno klofuto. V prvem broji „Trnovske konstitucije“ je namreč objavil dr. Jireček, da je on sam napisal to travestijo o sebi,

samo da dokaže, da „Slavjanin“ rés prejema vse, kar se mu pošilja; in razumeva se, da sledi od tega fakta tudi, koliko vrednost imajo drugi njegovi dopisi in dopisi v podobnih njemu časopisih.

Toliko o „Slavjanu“, ki pokriva s tako lepim imenom takšno robo; a ne dá se tajiti, da prinese on véasi tudi kako dobro zrno in ima zaslug za narodno učiteljstvo, ktero ga tudi najbolj podpira in čita.

3. „Ruse“ (Ruščuk) ime je najnovejšemu listu, ki je začel izhajati v Ruščuku in je glasilo konservativnej stranki. Izhaja dvakrat na teden v malej obliki. Ne moremo še soditi o njem, ker je premlad.

4. „Narodni učitelj“, „čisto — naučno spisanje“. Tako se imenuje sam na čelu lista; da-li je rés „čisto“ naučen, to je drugo vprašanje. No toliko je resnica, da prinaša dosta koristnega za šolo in dom, in da si možje, ki so se zbrali okoli njega, svestno prizadevajo predstavljati čitateljem tudi nekaj zdrave duševne hrane in jih ne krmijo kakor politični slamomlatci le s proizvodi svojih cepecev. (Konec pride.)

Snetljivost žita.

Spisal *M. Cilenšek*

Ob priliki bilo je omenjeno, da so žita sicer družno rastoča, a spadajo v skupino umetnih družeb. Razlika je bistvena in iskati se mora v več momentih. Najvažnejše naj tukaj v kratkem navedem.

Sejanje žita gojilo se je že za onih časov, ki sezajo daleč v preteklost in niso več predmet zgodovini. Tú nas pouči druga veda kažóč, da je že prvotni človek ukvarjal se kolikor toliko s poljedelstvom. Da niso bila žita pri tem zadnja, je gotovo, kajti ona delajo prav za prav temelj vsej kulturi in družbi človeške. Rod za rodom je postajal bolj praktičen in smatral žitne trave kot domače. V obdelanej zemlji zboljšale so se rastline in z njimi tudi njih seme. Oddaljile so se od svojih divjih sorodnic tako zeló, da se sedaj prvotna domovina ne more več na tanko določiti. Misli se, da je nektere rodila zapadna Azija, druge srednja Evropa, od tod pa da so prišle vsled prometa v vse znane kraje; kajti skoro po vsem svetu se sejejo sedaj. Izvestno je, da Evropei pri prihodu v Ameriko niso našli žitnih trav in so se le-te ondi po njih uvedle; z druge strani pa je Amerika ostale dele svetá preskrbela s kornuzo.

Pogled na rastlino nas takoj uveri, da ni zmožna trajne družbe tvarjati. Razlika tiči v istem delu, ki se navadno nahaja v zemlji in se zove korenika. Ta je pri divjih velika, plazeča ali v zemlji rijoča in razraščajoča se; na dalje je liki sličnej ustroji trpežna in vsako leto nove

bili poganjajoča. Saj vendar vsakdo po izkušnji vé, da naših pretežno iz raznih trav sestojčih senožetij ne pomlajamo vsako leto; priden kmetič skrbi k večjemu za napeljavo vode in ako lahko, tudi v jeseni nekoliko pognoji.

Kaj pa pašniki! No kdo se briga za te; le živino požene po njih. In vendar so istočasno s travniki vsako pomlad in poletje zeleni do mrzle jeseni, kedar odumró nadzemeljski deli do prezimujočih korenin, ki za bodoče pomladi zopet poganjajo. Tako divje trave.

Žitna korenika je jako majhna in ne zadostuje potrebam rastline; zategadel vzrastó iz spodnjih kolenec vlaknate njo nadomestujoče korenine. Te poginejo črez zimo, in dotični prostor bi ostal prazen, ako bi se posestnik ne brigal za svoje polje. Iz strnišča ne ozeleni zopet njiva, ampak treba je semena.

Marsikteri poljedelec se je že varal o žitnih pridelkih. Akoravno je že v prejšnjih letih opazoval, da žito od te ali one vlažne njive, osobito ako je bilo ozračje večinoma megleno, ni nasulo tako, kakor je bilo pričakovati, pač pa so se pri spravljanji vlačile goste prašnate megle, nadejal se je vendar letos kaj boljšega. A tudi letos zaman! Med dozorevanjem pa je žito pazljivo ogledaval ter našel med loputami ogromno množino črno-rujavega prahú ravno ondi, kjer bi po njegovem prepričanji lahko lepo rumeno zrno izprezalo. Ako je veter odnesel prah ali pa ga dež izbil, bila je škoda očitna. Ves klas ali lat ali pa le nekteri klaski bili so prazni, in sedaj je vedel, zakaj žito unaša. Ker se dogaja to vzlasti o vlažnih letih, pripisaval je prikazen kakej meglí, rosí in dr. Da bi pa bil on sam največ tega kriv, to pa ne! In vendar je tako!

Kakor na pr. razne žuželke naše ovočno sadje zajedajo ter ob ugodnem času bistvene organe pokončavši, pouzročujejo, da se cvet posuši in plod izpade, isto tako se moramo tú po zajedavcih ozirati. A to niso mrčesi ali sploh kaki živalski kvarljivci, ampak jako majhne rastlinice, ki, nesposobne, da bi same sebi prisvajale potrebna živila, naše najkoristnejše trave zajedajo in žito v nič devajo.

Kaj, morda je to le zmota! Nečuvveno bi vendar bilo, ako bi hoteli tudi rastlinam enake lastnosti pripisavati, ki so posebno svojstvo raznim živalim. Človek se že teh ne more ubraniti, kaj bi še bilo, ako bi se pomnožile še po raznih rastlinah, ki bi imele slične težnje. O živalskih zajedavcih sem popolnoma prepričan, kateri, akoravno za navadno prav majhni, delujejo in snujejo na skritem, a se vendar na kak način ovadijo, da jim potém lahko posvetimo. No zdaj še pride pa ta glota iz rastlinstva in nam uničuje naš vsakdanji kruh.

Prijatelj, ne huduj se preveč, kajti vse človeka enkrat privikrat sreča. Gotovo se spominjaš, koliko podzemljic (krompirja) ti je za tvojega pamtenja segnilo, da si jih le nekoliko košar namesto ravno toliko voz

pridelal. Najlepše in najdebelejše so ti na njivi konec vzele, veliko jih je šlo pa v kleti po zlu. Ti si svojim rekel, segnile so; prevlačna tla ali pa še kaj drugega si omenil! Pravega škodljivca nisi videl in to raditega ne, ker se prostim t. j. neoboroženim očem odteguje, akoravno so nasledki njegovega pustošenja že po zvananjeh prikazni očevidni. Če si miren in ne bodeš tako rentočil, povém ti drugikrat kaj več o tem. Kaj ne, da si večkrat nekoliko sladkega sadja pokuhal, da je porabiš o praznikih ali o drugih prilikah. Shranil si je dobro zavarovano, vsaj navidezno, v omari ali drugje. Te li ni mnogokrat razjezil neki sivkast povlak, ko si odvezal sklenico in se ti je neprijeten duh cepil pod nosom! Vidiš, to so tudi rastlinski zajedavci, ki ti kvarijo tú slaščico, drugje usnje, po shrambah sadje, po vinogradih grozdje. Tako bi ti lahko naštel veliko množino teh kvarljivcev, ne izvzemši onih, ki pouzročujejo ali vsaj pospešujejo razne bolezni, vrenje sladornatih in trohnenje razsedajočih se teles. To ti bodi dovolj. Da bi te prepričal, posegel sem malo na stran, ali sedaj brez presledka k stvari.

Žitna kakor travna bil na sploh ne razveji se poprej, nego je nehala listje; izjemo dela samo ena rastlina toplih krajev. Te veje in vejice napravljajo razcvetja, ki so ali klasi ali pa lati, sestavljeni iz sedečih ali peceljnatih klaskov. Vsak klasek je zložen najmanj iz dveh cvetov, navadno jih je pa več, toda vsi se nikdar ne razvijejo, ampak samo spodnji; zgornji ostanejo nerodovitni. Celi klasek obdajate dve čašni loputi; navznoter stojé v raznej visokosti posamezni cveti sestoječi iz sledečih delov. Gornja in spodnja ali notranja in zvananja, mnogokrat v reso zašpičena cvetna pleva obkoljujete tri prašnike z dolgimi visečimi prašnicami, v sredi pa stoji pestič z dvema púrastima brazdama. Včasih se vidite še dve kožnati luski izvèn prašnikov kot naznamba cvetnega oboda.

Namesto v zrno dozorelega semenskega popka vsuje se izmed odstopajočih loput precejšnja množina črno-rujavega prahu. Pod primernim povečalom osebi se trohica druga od druge; vsaka nam predstavlja eno stanico, t. j. obličast mehurček napolnjen s prozorno vsebino, iz ktere se izloči kožica, ki pozneje v zvananjih plasteh potemni. Vsako tako telesce zove se klično zrno ali tros, s to posebno lastnostjo, da pod ugodnimi pogoji namnoži na tisoče sebi enakih zrn. To se tako vrši. Tros ostaje po žetvi na njivi ali pa se prilepi na žitna zrna. Po setvi poganja vsako klično zrno jako tanko, proti koncu v še tanše nitke razcepljajočo se nit; vsaka taka nitka odebeli na konci ali tudi ob straneh v oblaste troske. Ti takoj klijó in pretanke niti se zavrtajo v mlade žitne kali, rastó z njimi in se nastanijo na zadnje v razvijajočem se zrnu. Te niti predstavljajo nam telo rastline, ktero se steljka imenuje in najnižjim prištevava. Steljka sprejema po vsem telesu hraneče snovi iz staničja, v katerem in med katerim živi, raste in se razvija na škodo rastlini materi, kterej

se pozna, da ni zdrava. Najzgornji list namreč izgubi prvi listno zelenilo, potem pa pobledi vsa rastlina. To je torej prava zajedavka svoje vrste in se lahko prisposablja raznim trakuljam, živečim v človeškem in živalskem telesu.

Kedar se je steljka popolnoma razvila, razpade v same oblice, ki še nekoliko dorastó, potem pa vsled pomanjkujóčega prostora zvananjó zastirajočo kožo prodró in dospejo v obliki prahú na dan. To se lahko ponavlja vsako leto, ako se ne skrbi za odstranjenje trosá. V ta namen se priporoča voda, v kateri smo na 250 litrov raztopili dve kili bakrenega vitrijola in v dotično posodo tako dolgo prilivali vode, da je stala nekoliko nad žitom. V 12 urah je tros uničen, normalnemu žitu pa to ni škodovalo. Na njívi pa je paziti na to, da se voda dobro odteka in sploh vsa vlaga odpravlja. Nektere po mejah in sicer rastoče trave, na pr. pahovka, rumenkasti oves in dr., na katerih prašnati snet isto tako živi, naj se izrujejo s koreniko vred, da se v okom pride prehajanju trosá na žito. Ako se bode z vztrajnostjo na širnem polji postopalo, ponehale bodo tožbe zastrani te glive.

Prašnati snet nahaja se na pšenici, ječmenu in ovsu. Najmanj preglavice dela kmetu še pri pšenici, akoravno se razmnožuje na résnici, golici in na piru. Izdatnejše škoduje smradljívi snet, ki si je pšenico v svoj živež izbral. Poznati ga je po tem, da so zrna na polovico debelejša in njih vsebina izpremenjena v neko črno-rujavo, sluzavo in smrdečo tvarino. Na dalje se videva na koruzi mnogokrat turšični snet, in sicer ne samo na betičih, ampak tudi na stebli. Ondi nareja debele, včasih kakor glava velike črno-rujave bule, s kterimi imajo srboriti paglavei največ opravila. Nevedno ljudstvo vé o takih prikaznih mnogo smešnega kvasiti in obira po nepotrebem vrane, ki so pri tem sevéda povsem nedolžne. Tudi prosó je včasih snetjavo. Kjerkoli se pa pokaže ta škodljiva gliva, odstranjuje se naj, kakor je bilo zgoraj povedano.

O kresnicah in njihovem svetlikanji.

Spisal J. Koprivnik.

Vse je živo, vse se míga,
Vse od ognja sveti se

Solnce je zatonolo za gore. Zahodnje nebo žari se v ognjenej svetlobi. Ljudje se vračajo s polja domú in veseli pastirji ženejo vaške črede proti vasi. Jame se mračíti. Zvezda za zvezdo se prikaže, in kmalu priplava luna na jasno nebo. Iz grmovja in izmed goste trave so se pa

začele medlo svetiti ognjene pičice in po zraku frčijo iskriče, kakor da bi jih veter prinašal s skrivnega gorišča. Iskre in ognjene pičice pa so naše stare znanke, ognjene kresnice.

1. Naše domače kresnice.

Po naših krajih se nahajate dve vrsti kresnic, mala kresnica (*Lampyrus splendidula*) in velika kresnica (*Lampyrus noctiluca*). A prva je veliko navadnejša od druge, tako da če mahujemo lepega poletnega večera po frčeej iskri, bodemo v 20 slučajih 19 krat malo in znabiti le 1 krat veliko kresnico ujeli.

Mala kresnica je 8 mm dolg in 2 $\frac{1}{2}$ mm širok hrošček z mehkim, usnjatim telesnim oklopom. Sivorjave krilne pokrovke sezajo do konca zadka, polokroglast, ploščat ovratnik (vratni ščit) je močno razširjen in pokriva predi drobno glavico, kakor da bi nosil kebrič klobuk s širokimi kraji. Nad čelom se nahajate v ovratniku dve prozorni pegi, skozi kateri lahko živalici od zgoraj luna sveti v obraz; oknici se včasih toliko zvešate, da se strnete v eno srpasto pego. Oči ima hrošček nerazmerno velike, baje zato, da tudi po noči dobro vidi. Razvèn očij se opazujemo na glavi nitkaste tipalnice in šibka grizala. Zadek je blizu konca na spodnji strani prozoren, in tukaj skozi svetlika znana, zelenkasto bleda, čarobna bliščoba, ki prihaja iz posebnega, znotraj v zadku nahajajočega se organa, žuželkinega kresilnika.

Ako iz goste trave ali iz grmiča pobereмо kresečo se pičico, imamo ivanščico, t. j. babico ali samico popisane kebra pred soboj. Pa kak razloček med njim in njo! Ona (samica) je bolj kakej ličinki nego kebru podobna. Brez trdih, kebre značilnih krilnih pokrovk, brez vseh letalnih krilec lazi in plazi samotarica okoli po tleh, nesposobna, da bi se vzdignola v zrak ter se vrtela po njem kakor krilati samec, njen soprog.

Ivanščica je rumenkasto bela; dve ploščati krpi na hrbtu nadomestujeta krileca; nožice ima tanke in šibke, a ovratnik in grizala so enaka samčevim, isto tako tudi svetilni organ; sveti pa ona veliko svetlejšo od njega.

Velika kresnica meri okoli 16 mm in se loči še v tem od male, da je ovratnik brez oknie; a mesto, kjer bi imela biti, je zaznamovano z belkastima pegama. Samica nima krilec in je malej ivanščici podobna, toda daljša je in njen ovratni ščit je ožji.

2. Živetje in razplodba naših kresnic.

Kresnice se prikažejo navadno sredi meseca junija in letajo, oziroma lazijo do poznega poletja. Po dnevu žede mirno v svojih zatišjih, ki so med suho travo, v mahu, pod kamenjem itd. Ko se pa zmračí,

Ko v krilo temine,

Hribje doline

Tiho zavili so se,

začnó samci po zraku frčati, samice pa počasi laziti po tleh. V hrano jim služijo nežne, sočnate rastlinovine. Po dovršenem spoji samec kmalu preminejo, babice pa zležejo na golo zemljo precej veliko rumenih, okroglih jajčic, koja malo bliščé. S tem je tudi samica izpolnila svojo nalogo v življenji in ona — pogine. Iz jajčic izvalivše se ličinke sò zelo požrešne in žró vsakovrstno golazen, vzlasti polže; zató so vse polne polžjega sluzja. Podobne so ivanščicam in žaré kakor te, dasi manj svetlo; ker so pa bolj urne in navadno s polžjim sluzjem pokrite in ker pogrešajo ploščati ovratnik, ločijo se lahko od babic. Ličinka prezimi. Prihodnjo pomlad živi, kakor je njena navada. Nekaj tednov poprej ko pridejo kresnice, pa jame biti nekako počasna in okorna, neha žreti in za malo dnij se izvije iz njene usnjate suknjice b u b a. Na bubi se že pozna, ali bo iz nje samec ali samica. Še nekaj časa, in iz bube izleze popolna žuželka, on ali ona, — in s tem je metamorfosa končana.

3. Svetilni organ.

Svetilni organ je žoltkasto rumena, tolščena ploščica, ktera je pri malej kresnici okoli 5 mm dolga, nad 3 mm široka in blizu $\frac{1}{2}$ mm debela. Utaknena je v posebno kožico; zató se da z ostrim nožičem od svoje podlage cela odlučiti in še navadno potém, ko se je ločila od telesa, več ur žari. Mnoge iz ovojne kože prihajajoče mrenice preraščajo stranski ploščico in jo storé nekako nabrano in mahalčasto. Sestavljen je kresilnik iz okroglih mehurčkov t. j. stanic, koje so v spodnjem delu mase večje nego v zgornjem. Med stanicami se vijejo živčevne nitke in gosti razrastki trahejev. Spodnji, svetlejši del organa je sedež svetlikanju; zgornji, temnejši in s kristali (scalne kisline ter scalno kislih solij) posajeni del pa ima nalogo, odbijati določene žarke ter je namerjati tja na svetilno oknice v zadkovih obročkih. Spodnji sklad vzbuja tedaj svetlobo, višji pa deluje kot reflektor.

O uzroku žarenja v kresilniku bila so in so še deloma dandanes razna mnenja. Nekteri so mislili, da se napoji organ po dnevu s solnčno svetlobo, ktero potém po noči izseva, kakor se je to na nekterih kamenih na pr. na demantu opazovalo. Ker so pa kresnice, po céli teden v temini zaprte, še vedno svetile kakor poprej, morala se je ta theorija opustiti. Drugi so trdili, da izločujejo stanice v organu, vzlasti one v spodnjem plasti, pravi fosfor, kteri počasi zgorjeva (okisuje, oksiduje) in v kresilniku sveti, kakor fosforne-kapice na šibicah, ako je zmočimo. A natančne kemične preiskave kresilnika niso te domneve potrdile. Še drugi veščaki pa so menili, da svetlikanje pouzročuje neko posebno delovanje živeev, kojih se v svetilnem organu toliko nahaja. To theorijo je opovrgel Ovsjanikov, dokazavši, da še kresnice potém svetijo, ko se je delovanje živeev z jakimi strupovi (strychninom in dr.) zatrló, kar bi ne bilo mogoče, če bi bilo svetlikanje samo od delovanja živeev odvisno.

Darwin je opazoval na južnoamerikanskih kresnicah, da so dolgo časa potem, ko niso več živele, še svetile, a medleje (in to tudi lahko na domačih kresnicah opazujemo); če je pa z iglo po kresilniku prožil, je svetlejše zablščal; v enem slučaju je žuželka blizu 24 ur po smrti žarela.

Wielovejski je v novejšem času dokazal, da prihaja svetloba iz okroglih stanic (ne iz živcev) v spodnjem delu svetilnega organa in da so te stanice med seboj s pretankimi živčevnimi nitkami zvezane.

Ako se vrže kresnica v ogljikovo kislino ali v vodenec, neha svetlikanje; isto tako, ako se dene živalica pod zvonec zračne sesalke in se zrak izsesa; naopak pa je svetlikanje bolj živo, ako žuželka naglo diše ali če se dene v kisik.

Po teh prikaznih, potlej pa po obilici trahejev v svetilnem organu bilo bi misliti, da izločujejo svetilne stanice v kresilniku pod uplivom živcev¹ neko posebno tvarino, koja pa počasi zgorjeva (okisuje) in sveti, ne da bi tudi grela; kajti poskusi z najobčutljivejšimi toplomeri so pokazali, da toplina v žarečem kresilniku ni višja od temperature v drugih delih telesa iste živalice.²

4. Čemu je kresnicam kresilni organ.

Je li kresilnik s svojim svetlikanjem za kresnico brez vsega pomena? Nikakor ne. Kje je sploh v naravi kaj, kar bi ne imelo svoje določene naloge? Tako tudi žarenje kresnic ni brez pomena za živalico, če tudi niso mnenja o nalogi njenega organa povsod enaka.

„Kresnice svetijo, da lažje ob času družitve samec in samica drug drugega zasledita,“ tako trdijo nekteri, vzlasti starejši opazovalci. Drugi pa pravijo: „Te žuželke žaré, da z žarenjem odganjajo, plašijo in strašijo svoje sovražnike, kakor netopirje, ponočne ptice, žabe, ujedne kebre in dr.“ No vsaka trditev ima menda nekaj resničnega. Da olajša svetlikanje spolnikom medsebojno zasledovanje, na tem je težko dvomiti; čemu li neki živalicam tako velikih očíj, ako bi jih ne potrebovale in jih ne rabile tudi tedaj, ko samec in samica ob času družitve drug drugega iščeta? Sevéda je treba tukaj pomisliti, da je pri živalih, osobito pri žuželkah nagon, s katerim vedó spolniki zaslediti drug drugega, popolnoma zanesljiv. Ali tudi to je pri nekterih vrstah žuželk gotovo, da samci s pomočjo zelo velikih očíj samice iščejo, kakor je na pr. to-pri nekterih muhah znano.

¹ Ta upliv živcev na stanice sevéda ni identičen s samostalnim svetlikanjem živcev. Če živi samo vzpodbujajo stanice k dotičnemu delovanju, še lahko svetlikanje nekaj časa traje, ko je že delovanje živcev nehalo, in sicer tako dolgo, dokler izločena svetilna tvarina popolnoma ne zgori.

² Phipson je to gorivo v svetilnem organu že popisal imenujúc je nictolucin, a nekteri strokovnjaki, med njimi Schmarda, mu ugovarjajo.

Druga trditev, da je kresnicam svetilni organ orožje, s katerim odganjajo svoje napadnike, je neovrgljiva resnica; kajti dovolj slučajev je znanih, ki nam potrjujejo, da se žareče žuželke sovražnik malokdaj loti. Dr. Joseph na pr.* je večkrat zapiral h kebrum ujedom kresnice in nežareče kebre, kakor rujavega hrošča in dr. Med tem ko so ujedi temne hrošče vse podavili in požrli na njih, kar jim ni bilo pretrdo, dotaknol se ni kresnice nobeden. Da se pa nekteri napadniki kresnicinega žarenja tudi ne zbojé, dokazal je učitelj F. Noll. Ta opazovalec je imel akvarij, v katerem je redil razne povodne živali in kamor je zasadil nekaj povodnih rastlin. Ko so prišle meseca junija kresnice, dejal je k drugim gostom v akvarij nekaj samic kresnice *Lampyrus noctiluea*. Zvečer istega dne že opazuje, kako leze ena zaprtih ivanšćice kvišku po stebelu povodne rastline nahajajoče se v akvariji in da svetlo kresi. Ivanšćico zapazi rujava žaba (*Rana temporaria*), ki je bila tudi med gosti. Nekoliko časa debelo pogleduje žarečo žuželko. Slednjič pa široko zine in pozoblje ivanšćico. Čudno je bilo neki gledati, kako je žaba žarela, ko je požirala svetlo ivanšćico. Živalica jej je pa menda bila okusna jed, kajti kmalu potem je še drugo lovila, ali ta jej je srečno odnesla pete.

5. Nektore druge žareče žuželke evropske.

Razven navedenih dveh lampyridov je še po južnej Evropi pet drugih vrst kresarjev in to ravno istega reda. Po srednjej Evropi pa so opazovali žarenje še na nekem drugem kebru (*Phosphaenus hemipterus*) in na nekej drobnej mušici (*Ceroplatus sesoides*). Keber živi pod kamenjem, listjem, itd. in nikdar ne leta. Mušica se nahaja na kresilnej gobi in sicer kot ličinka in buba, in v tem stanu po vsem telesu malo žari. Kot popolna žuželka pa nič ne svetlika, kajti neprozorni njen hitinasti oklep ne propušča blišćobe notranjih delov.

(Konec pride.)

Odprto pismo

prijatelju starinoslovcu v Ljubljani.

Tvoje pismo me je prav razveselilo. Veseli me, da še nisi izgubil svojega veselega humora v mestu, v katerem zdaj „sempiternus horror inhabitat“. — A med Kranjci si se naučil zabavljati. Ti mi pišeš, naj Ti razložim po slovensko napis, ki stoji na robu medenega lonca hranjenega v deželnem muzeji in kateri se glasi:

* Glej Studien und Lesefrüchte aus dem Buche der Natur v. Dr. M. Bach I. Bd.

AVGNPECYLIPPVM.*

No! to ravno ni težavno. Le dobro poglej napis in prepričal se bodeš, da je kranjski. Glej, to druga nič ne pomenja, nego: Augn pecy lippu m, po novoslovenskem: Ogenj peci lepo mi! Lončar je to prošnjo do ognja napisal na svoj lonec, da bi dolgo držal in ga ogenj ne razpočil.

Zdaj pa grammatične dokaze.

Augn je narečna oblika za: ogenj; tudi Tvoj oče izgovarjajo *o* kot *au*, vsaj sem jih večkrat slišal govoriti: Baug daj, da bi moj fant (mislili so vsakokrat Tebe) priden bil!

Pecy = peci pa je še zdaj navadni imperativ. V staroslov. *peka*, *coquo*.

Lippu je narečna oblika za: lepo.

Staroslovenski *t* izgovarja se kot *i* ne samo po Slavonskem, nego tudi po Kranjskem in Koroškem na več krajih. Končnica *u* mesto *o* pa se ne rabi samo v starejših spisih, v katerih lahko bereš: *delu*, *ravna*, *zvestu*, namesto: *delo*, *ravno*, *zvesto*, temveč tudi ljudstvo še tako govori. *M* pa stoji za *mi*; samoglas na konci odbacivajo Kranjci. G. Valjavec je začel tam stavljati staroslov. *u*.

„Hitr mr̃ je damú pr̃ù“ = hitro mi je domú prišel (glej Narodne pesni, Kres IV. str. 283. Br. 15.).

Ta lonec je bil najden v deželi starih Karnov, ktere so nekdanj zgodovinoslovci imeli za Kelte, sedaj pa jih imajo za Illyre. Ker Ti, dragi prijatelj, dobro govoriš kimbriški in škipetarški, lahko presodiš, ali je ta napis iz jezikov enega teh narodov.

Jaz trdim, da je kranjski, pa ne kje — slovenski, tega Bog obvaruj!

Drugikrat Ti pišem, kako so stari Karni vrabča imenovali, do onih dob pa zdravstvuj! Z Bogom!

Tvoj stari prijatelj

Ἐπίχοπος.

* Jaz lonca nisem videl, a v prof. Alfonsa Müllner-a knjigi: „Emona“ berem na str. 114 66-le: Der jüngste Fund (iz okolice nekdanjega Nauporta — Vrhnike) vom Jahre 1877. ist ein schöner 31 cm hoher Topf aus getriebenem Bronzeblech, von 24 cm Mündungsweite und einer am Rande eingepunctierten Inschrift: AVGNPECYLIPPVM. Pod opazko stoji: Jetzt im Laibacher Museum. Von wem eingesendet, ist mir nicht bekannt.

Poročilo o hrvatskeje književnosti.

Spisuje *J. Steklasa.*

VI.

1. Za raziskavanje jugoslovanske povesti ima jugoslovanska akademija gotovo največ zaslug; zraven nje pa so znamenite tudi publikacije srbskega učenega društva v Belem gradu. Tako je izdalo to društvo v 14. knjigi „Glasnika“ zbirko pod naslovom: „Istorijski spomenici južnih Slavena i okolnih naroda, iz italijanskih arkiva i biblioteka izpisao V. Makušev“. Prva knjiga te zbirke je izišla l. 1874. v Varšavi ter se nahajajo v njej spomeniki izpisani iz arhivov in knjižnic v Jakinu, Bologni in Florenci. V tej drugej knjigi pa se objavljajo spomeniki najdeni v Genovi, Mantovi, Milanu, Palermu in Turinu. Napačno je uredjenje listin, ker ni kronologično, a tudi izdanje samo ni kritično ter se ne more prispodabljati z izdanji takih starin od jugoslovanske akademije. Vendar pa je knjiga za povestničarja, ki se bavi s historijo XV. veka, važna.

2. Rad jugosl. akad. Knjiga 65. V Zagrebu 1883. Razprave: 1.) Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku od M. Valjaveca. Tú začinja učeni naš rojak razpravljati naglas glagola slovenskega. 2.) „Pastirski razgovori u Katančičevih „Fructus auctumnales“ od Fr. Maixnera; 3.) Prvi ljetopisci i davna historiografija dubrovačka od N. Nodila. Uvodna razprava k izdanju povestnih spomenikov, ktere bude izdala akademija. To bude znamenita zbirka za poznavanje povesti jugoslovanske; 4.) Novi izvori za dalmatinsku epigrafiju od S. Ljubića. Ljubićeve razprave so vse znamenite za epigrafiju ter jih uvažavajo tudi v inozemstvu; 5.) Dubrovački dijalekat, kako se sada govori, od P. Budmanja. Važna filološka razprava. P. Budmani uređuje veliki rečnik hrvatskega jezika, ktereга je bil začel pokojni Daničić s pomoćjo akademije jugoslovanske izdavati; 6.) Nekrolog Arni Bouéa od Gj. Pilara; 7.) Životopis dr. Jos. Calasancia Schlossera viteza Klekovskoga od Ljud. Vukotinića. Klekovski je bil najglasovitejši prirodopisec hrvatski.

3. Rad. Knjiga 66. matematičko-prirodoslovni razred. Sadržaj: Contributions ad Floram terrae Slavorum meridionalium. Fasciculus II. od M. Gandogera; 2.) Izvid nedavno odkrivene špilje na Kupičkom vrhu, pski i drugih špilja te rudnika Tršće kog Čabra od dra. Gj. Pilara. 3.) Serpentina in Serpentinu nalično kamenje u Fruškoj gori od dr. M. Kišpatića.

4. Rad. Knjiga 67. razred filologičko-historički i filozofički. U Zagrebu 1883. Sadržaj: O njekim pojavima kvantitete i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom, od dr. T. Maretića. 2.) Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku, od M. Valjaveca; 3.) Knez Medo Pucić, od dra. Fr. Markovića. Nekrolog, ki je zajedno tudi lepa slika literarne delavnosti in vrlin pokojnika.

5. Poviest Hrvatska. Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Prvi dio. Od najstarijih vremena do godine 1526. U Zagrebu. C. 3.80 gold. Med knjigami, ktere je izdala „Matica Hrvatska“ za l. 1883. je le tá gotovo najvažnija — še već — u novej hrvatskeje literaturi je to najznamenitejša knjiga. Do zdaj še niso Hrvatje imeli sestavno napisane hrvatske povesti, kajti Ljubićeva, Tkalčićeva, Balenovićeva ne morejo se za takove smatrati, čeravno je Ljubićeva drugače na samih izvorih sestavljena, ali zato i suhoparna. Smičiklasova povest pa je kritično napisana, ali vendar v tako lepem jeziku, da jo je milina čitati. Smičiklas ima krasen slog ter najtežja vprašanja tako lepo in razumljivo tolmači, da ga vsakdo lahko razumi. Kar je Rusom Karamzin, Lelevel Poljakom, Palacky Čehom, to je Smičiklas Hrvatom. Kolike sreće, da bi bila ta knjiga

izišla pred dvajsetimi leti! Hrvatska bi se nahajala gotovo v boljšem položaji nego dan-danes. Prava hrvatska misel prešinja vse delo ter je vsa povest narodna povest. Kdaj dobimo Slovenci tako krasno delo, da ovržemo mnoga kriva mnenja tujih povestničarjev? Nadejamo se, da bode Slovenska Matica v tem posnemala Hrvatsko ter nam podala prekorišno domačo povestnico.

Drobnosti.

Duhovno Pastirstvo. Prvi del. (Oseba pastirjeva, homiletika in katehetika.) Spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva na Ljubljanskem bogoslovnem učilišču. Založil pisatelj, prodaja „Katol. Bukvarna“ v Ljubljani. Vel. 8^o str. 280. Cena 1 glđ. 20 nov.; po pošti 10 nov. več. — G. prof. Zupančič je ustregel živej potrebi, ko je slovenskim bogoslovcem in duhovnikom spisal knjigo, ktero smo močno pogrešali, vzlasti professorji in bogoslovci na bogoslovnih učiliščih v Ljubljani in Mariboru. Vsi, ki smo se morali v bogoslovji učiti po pisanih sešitkih, ktere smo še za dober denar težko dobivali, vémo, kako lahko se v taka „scripta“ vrinejo pomote, koliko dragega časa se potratí s prepisovanjem in kako težko se je iz njih učiti, če so slabo pisana. In ker „scripta“ drug drugemu posojujejo, nima mladi duhovnik, ko v službo stopi, najpotrebnejše knjige. Do sedaj se je v Ljubljani in Mariboru „duhovno pastirstvo“ podučevalo po spisih.

Slovenske spise za „duhovno pastirstvo“ ali „pastirno“, ki so se rabili v Mariboru, sestavljal je marljivi pokojni stolni proštr dr. Lov. Vogrin, ali ti so se že postarali po duhu in jeziku, kakor ljubljanski. Tudi „Katehetiko“ je slovenski spisal že Jož. Rozman, bivši korar lavantinske stolnice l. 1855., a o njej velja ravno to, kar smo omenili o Vogrinovih spisih „pastirne“. Marsikaj ne sodi več za sedanje šolske razmere. Hvaležni moramo torej biti č. g. spisovatelju, da nam je spisal željno pričakovano knjigo, ktera bode dokončana popolnoma zadostovala našim potrebam. V predgovoru nam g. pisatelj pové začetek in namen svojemu delu, pri katerem se je naslanjal na slavnoznané P. Ign. Schüch-ove knjige. To mora vsakdo le odobravati, kdor pozna izvrstno Schüchovo knjigo, ki je pripravna za šolski poduk kakor za vsakdanjo rabo, dočim je jako podučljiva Ambergerjeva „Pastoraltheologie“ le bolj umerjena za lastno izobraževanje duhovnika, in tudi okrajšana Gassner-jeva knjiga se za šolo ne dá prav rabiti.

Prvi del Zupančičevega „Duhovnega Pastirstva“ obravnava osebo duhovnega pastirja po njegovih natornih, zakramentalnih in crkvenih zmožnostih (str. 10—71.). Ta del ni nič kračji kakor v Schüchovej knjigi, temveč dodejan je še odstavek o „nepravilnostih“, ki bi pa sicer tudi lahko izostal. Prav pa se nam zdi, da ste tako navdušeno priporočeni gorečnost (§. 9. in 10.) in ascetično izobraženje (§. 15.) duhovnega pastirja, kajti to je v sedanjem času res treba poudarjati. Drugega dela prvi oddelek (str. 72—199.) kaže nam duhovnega pastirja učitelja odrastlim ali pridigarja (homiletika). Pisatelj razločuje splošno in posebno homiletiko ter vsestranski jasno razlaga o notranjej in vnanjej napravi verskih govorov, tako da se sme naša knjiga v tej zadevi meriti z vsako nemško. Za slovenske pridigarje je ta knjiga boljša od drugih, ker se vedno ozira na domače potrebe slovenskega govornišva in je čisto s slovenskim duhom prešinitena.

Drugega dela drugi oddelek: Duhovni pastir učitelj neodrastlim ali katehet, (katehetika, str. 200—280.) zasluži tudi vso pohvalo; ima namreč pred drugimi to prednost, da je praktično sestavljena ter vedno meri na priučevanje crkveno-krščanskega življenja pri mladini in daje dobro zdravilo zoper nevarni strup sedanjega brezvernega

veka. Posebne važnosti so §§. 107, 108, 109, 110, o pripravljani otrok za sv. zakramente, česar v mnogih drugih katehetskah ne nahajamo.

Ker je knjiga v prvi vrsti namenjena bogoslovcem ljubljanske škofije, zato je tudi tamošnjim razmeram primerno urejena, vendar se pa nekoliko tudi na lavantinsko škofijo ozira. Želeli bi, da se pisatelj v naslednjih zvezkih še bolj kakor v prvem poslužuje izvrstnih zapisnikov o pastirskih zborih lavantinske duhovščine od l. 1847—1882. S tem bo knjiga pripravnejša za vse slovenske bogoslovce in duhovnike.

Jezik je v omenjeni knjigi pravilen in lahko razumljiv; le tujih besed se preveč rabi, na pr. relativ, absolut, forma, gnada, analitičen, sintetičen itd., dasiravno imamo za vse te izraze tudi domače besede. Pisava je poljudna in gladka, če tudi ne v visokej, pa vendar znanstvenoj obliki. Tisk in zvananja oblika dela „Kat. tiskarni“ čast, cena pa je tudi v primeri z nemškimi bogoslovskimi knjigami prav nizka. Vsled tega imamo le še eno željo: Naj bi slov. duhovniki hitro kar vsi po knjigi segli, marljivo jo čitali in po pisateljerej želji njemu svoje opazke naznanili. Tako bode pisatelju mogoče objubljeno delo kmalu dokončati v blagor vernim Slovenceem, kar je tudi glavni namen slovenskega „Duhovnega Pastirstva“.

Fr. Ogradi.

Das Karthäuser-Kloster Selz von Dr. Jak. Max. Stepischnegg, Fürstbischöf von Lavant. Mit 2 Abbildungen. Marburg 1884. Im Selbstverlage des Verfassers. Druck von Johann Leon. Vel. 8^o str. 100. Cena 80 nov. — V tej lično opravljeni knjigi se pripoveduje po vrsti zajeklosterskih priorjev zgodovina Zajeklostra, kolikor nam je je ohranjene v starih listinah od l. 1151., ko se je samostan ustanovil, do l. 1782., ko je bil vsled povelja cesarja Jožefa II. zatrt. Pridejani podobi nam kažejo Zajekloster, kakoršen je bil v 17. stoletji in kakoršen je sedaj v svojih razvalinah. Knjiga je za vsakega zgodovinarja, osobito pa za crkvenega velike važnosti, in nam je posebna čast in veselje, da moremo svoje čitatelje opozoriti na najnovejše znanstveno delo mil. knezoškofa lavantinske škofije.

S.

Das Dekanat Schallthal. Von Ignaz Orožen, Lavanter-Domkapitular. 1884. Im Selbstverlage des Verfassers. Buchdruckerei Styria in Graz. 8^o str. 564. Cena 1 gl. 75 nov. — Za zgodovino lavantinske škofije jako imenitnega in obsirnega dela: „Das Bisthum und die Diocese Lavant“, o čigar početku in osnovi je l. 1880. „Slovenec“ štev. 99. v podlistku obširnejše pisal, izišel je te dni V. del pod zgoraj navedenim naslovom. V tej knjigi je nabrano gradivo za zgodovino Škalske dekanije in njenih župnij: Sv. Jurja v Škalah, sv. Martina pri Šaleku, sv. Janža na Peči, sv. Ilja pri Gradiči, sv. Pankracija v Zgornjej Ponkvi, sv. Mihela pri Šoštanji, sv. Petra v Zavodnjem in sv. Andreja v Belih vodah. Kakor v prejšnjih zvezkih, tako je tudi zopet v tem delu toliko zgodovinskega gradiva iz crkvene in posvetne zgodovine slov. Štajerja nabranega, da se mora vsak domoljub tega veseliti, ob enem pa tudi čuditi izvenrednej marljivosti in trudoljubivosti prečastitega gosp. pisatelja, ki poleg svojih obilnih stanovskih opravil še najde časa za tako trudapolno delo.

Gledé tvarine moram pred vsem opozoriti na važne nove zgodovinske podatke iz dobe protestantizma na slov. Štajerji, ki v marsičem dopolnjujejo in pojasnjujejo to, kar je že bilo o tem brati v III. zvezku: „Das Dekanat Cilli“. Najbolj bo zanimal ta zvezek sevéda prebivalce Škalske doline, ker priobčuje tvarino za zgodovino župnij Škalske dekanije; a vendar bodo tudi drugi čitatelji, vzlasti slov. zgodovinarji našli v njem mnogo novih dat, kajti kakor že v prejšnjih zvezkih, tako in še bolj ozira se v tem č. g. pisatelj tudi na posvetno zgodovino dotičnega kraja. In ravno lepa Škalska dolina z množino starih razvalin podaje v tem oziru zgodovinarju mnogo gradiva, ki ga ni č. g. Orožen niti prezrl niti zamolčal.

Vem, da si marsikdo misli, zakaj č. g. Orožen za Slovence toliko važno knjigo v nemškem jeziku spisuje, saj je vendar s svojo „Celjsko kroniko“ pokazal, da piše ravno

tako spretno in gladko slovenski kakor nemški; in s slovensko knjigo, recimo: „Z zgodovino župnij lavantinske škofije“, kakoršno je za ljubljansko škofijo po Orožnovem zgledu začel spisavati č. g. A. Kolbar, koristil bi vzlasti prostim Slovincem veliko več. Ali kdor si Orožnovo delo natančneje ogleda, bode si na ta ugovor lahko sam odgovoril. Č. g. Orožen aumreč ne piše cele zgodovine dotičnih dekanij in župnij, ampak zbira le tvarino za tako zgodovino ter priobčuje listine, pisma, statistične in druge po raznih virih nabrane podatke. To pa je vse brez izjeme latinski ali nemški pisano; ko bi torej tudi svoje dostavke in kritične opazke v slovenščini pisal, bila bi itak knjiga črez polovico latinska in nemška, torej prostim Slovincem nerazumljiva, inostranski učenjaki pa bi tedaj tudi ne mogli knjige rabiti. To je zraven drugih glavni vzrok, da č. g. Orožen piše to knjigo v nemškem jeziku. Po knjigah Orožnovih lahko zdaj kdor si koli z majhnim trudom spiše v slovenščini zgodovino dotičnih župnij, kakor jo je postavim spisal č. g. Fr. Zamazek za faro sv. Petra pri Mariboru in pisatelj teh vrstic za župnijo Device Marije v Pušcavi. G. pisatelj sam to prav srčno želi in je pripravljen vsakemu, ki bi se tega dela lotil, po mogočnosti pomagati. Predno pa končam to naznanilo, moram še dostaviti srčno željo, naj bi slov. domoljubi bolj podpirali č. g. pisatelja nakupujoč si njegove knjige, da bi vendar on poleg trudopolnega dela ne imel še gmotne škode. Naročnje se na ta kakor na prejšnje zvezke pri č. g. pisatelji I. Orožnu, korarji v Mariboru.

J. Skuhala.

Zlati ključ za srečne volitve Na svitlo dal in založil Filip Haderlap. 1884. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora v Celovcu. Str. 38 v mal. 8^o. — O tej knjižici se lahko reče, da podaja prave besede o pravem času koroškim Slovincem v poduk. Pisana je za priprosto ljudstvo, da ga podučuje in stori pripravnega za bodoče volitve v deželni zbor koroški. Nikjer na celém Slovenskem ni morda bolj potrebno, podučevati priprosti narod o njegovih težnjah kakor na Koroškem. Zategadel je g. pisatelj storil zaslužno delo za svoje rojake, in mi mu le želimo, da bi žel njegov trud obilnih in vidnih uspehov.

Der siebente Orientalistencongress und die österreichischen Slaven. Von prof. Dr. K. Glaser. Prag. 1884. Str. 20 v 8^o. — Ta knjižica je ponatis dveh sestavkov, ktera je znani naš rojak prof. dr. Glaser objavil v „Politiki“ dne 18. in 19. jun t. l. V prvej polovici nam podaja g. pisatelj kratek razvitek indijskih studij v Evropi in poudarja to znamenitost, da je prvo sanskritsko slovnico v evropskem jeziku spisal l. 1790. Avstrijanec in najbrže Slovan (Hrvat) po rodu, in sicer Jan. Fil. Vezdín „aus Hoff an der Leitha“. Naposled govori o indijskih studijah med Slovani in pozivlje vse, osobito pa avstrijske Slovane, naj se pokažejo kot vredne zastopnike indijskih studij pri sedmem orijentalnem shodu na Dunaji. G. pisatelj sam že ima v to svrho v rokopisu dogotovljeno delo v slovenščini: „Eranski narodi in jeziki“, v poljskem prevodu pa Bühlerjevo praktično sanskritsko slovnico. Upati je, da spravi oboje na svetlo in mi želimo, da bi njegove krepke besede pospeševale indijske studije med avstrijskimi Slovani.

Z potulek po Slovensku. Piše Rudolf Pokorný. Sešit V. in VI. V Praze. Tisk: Dr. J. B. Pichl a spol. Nákladem spisovatelovým. 1884. Str. 193—288. v mal. 8^o. a po 30 nav. — Peti in šesti zvezek tega v Kresu str. 119. in 220. naznanjenega potovanja po Slovaškem dovode nas v Turč. Sv. Martin; opisuje nam ondotno narodno življenje, predočuje delovanje in žalostno osodo „Matice Slovenské“ in riše obširno sedanje slovstveno in kulturno stališče slovaško.

Bibliografija dzieł, rozpraw i artykułow czeskich, dotyczących rzeczy polskich. Czeszc druga (1878 - 1882). Zestawil Edward Jelínek. Str. 19 v 8^o. Kakor je g. E. Jelínek v VII. knjigi razprav krakovske akademije umetnostij objavil bibliografijo českich

spisov dotikajočih se poljskih rečij do konca l. 1877., tako nam tudi v navedeni knjižici podaje vse kračje in daljše razprave iste vrste iz leta 1878—1882. Vseh razprav, člankov in pisem je 256 navedenih, gotovo veliko število, ki govori jasno o uzajemnosti českega in poljskega naroda.

Geschichte der slavischen Literaturen von A. N. Pypin und V. D. Spasovič. Nach der zweiten Auflage aus dem Russischen übertragen von Traugott Pech. Autorisirte Ausgabe. II. B. 2 Hälfte. Čecho-Slovaken. Lausitzer Serben. Leipzig. F. A. Brockhaus. 1884. Str. 509. v 8°. Velja 6 gld. — Ta zvezek Pypinove in Spasovičeve književne zgodovine slovanske podaje nam povestnico českega slovstva, razpravlja književno delovanje slovaško in napósled nam črta s kratkimi potezami národno pesništvo v Čehih, Moraveih in Slovaki. Jako dobro došlo pa bode vsakemu poglavje, ki nas podučuje o baltijskem slovanstvu, osobito pa o lužičkih Srbih, in sicer vzlasti zaradi tega, ker je prevoditelj Tr. Pech, sam lužički Srb, na mnogih mestih dopolnil in popravil ruski original. To poglavje se je tudi kot posebna knjižica izdala. Prav zanimivo je sedmo poglavje, ki govori o slovanskem preporodu, o „panslavističnih“ nazorih in o vseslovanskej uzajemnosti. S tem zvezkom se konča književna zgodovina zapadnih in južnih Slovanov; treba je le še razpravljati slovstvo velikorusko, in vseslovansko delo bode gotovo.

† **Janez Božič.** Koroški Slovenci in z njimi tudi vsi rodoljubi mile naše domovine žalujejo ob grobu umrlega pisatelja Janeza Božiča. Porodil se l. 1829. v Isecah na Kranjskem, šolal se je rajni v Ljubljani, postal duhovnik l. 1854. ter bil učitelj na gymn. v Reki. Pozneje je učiteljstvo popustil, prišel v Celovec in tukaj uredoval politični list „Slovenec“ od 1865—1867. Božič ni sicer izdal originalnoslov. proizvodov, ali dopisoval je Novicam, Vedežu in Glasniku. Poslovenil pa je od Hen. Stowe: „Stric Tomaž ali Življenje Zamorcev v Ameriki“, prišlo na svetlo l. 1853. v Celovec; prvi zvezek „Vodila grešnikov“ (1854 v Ljubljani), in v Janežičevem „Cvetji“ l. 1862. beremo prevod Platonovega Kritona in Apologije. Umri je 22. maja v Kortah. Slovenci mu naj ohranijo hvaležen spomin!

† **Jan Ernest Smolef.** Dne 13. jun. t. l. preminol je našim slovanskim bratom, lužičkim Srbom, njih najznamenitejši rodoljub in pisatelj Jan Smolef v 69. letu svoje starosti. Smolef ali po nemško Schmalzer je deloval čez štirideset let na narodnem in slovstvenem polju. Spremljal in vodil je svoj zapuščeni narod čez vse zgrade in nezgode, očpil mu v srca pravo ljubezen do svojega jezika in ga navduševal z blagodušnimi tovariši vred za narodne slovanske ideje. Zatorej ga tudi s penosom imenujejo njegovi rojaki probuditelja národne zavesti in žalujejo ob njegovem grobu, kakor smo žalovali mi ob gomili nepozabljivega očeta Bleiweisa. Že kot vseučilišni dijak v Vratislavi se je seznanil s slavnim fiziologom in českim rodoljubom Parkynjem in pesnikom Čelakovskim, ki sta ga navduševala za národne svetinje. Prvi plod njegovega delovanja so bile národne „Pesni gornjih in dolnjih lužičkih Srbov“, ktere je izdal l. 1842. z Leop. Hauptom. On je zložil pravila za srbsko „Mačico“ in jej priporočal izdavanje koristnih knjig za priproto ljudstvo. Ne da bi tukaj naštevali vse njegove proizvode, kakor nemško-srbski rečnik, malo slovnico srbskega jezika ali njegove prevode, na pr. od Čelakovskega: „Ohlas pismi ruských“, ali Kraljedvorski rokopis, omenjamo le, da je bil urednik mnogim časopisom. Največ zaslug si je pridobil po svojem tedniku: „Tyžděnska Nowina“, kterega je začel l. 1848. uredovati in ga izdajal (od l. 1854. pod imenom: Serbske Nowiny) do svoje smrti. Slava njegovemu spominu!